

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
іменні Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Виконала: Шкляєва Г. О.
магістранта спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Науковий керівник:
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент
Н. О. Хлус

Допущено до захисту
«24» листопада 2021 р.

Завідувач кафедри

_____ І. В. Корякіна

Дата захисту: « » _____ 2021 р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

Глухів 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА	8
1.1 Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження	8
1.2 Сутність і зміст деонтологічної культури як професійної якості майбутнього вихователя	16
1.3 Структура деонтологічної культури майбутнього педагога	24
Висновки до першого розділу	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	36
2.1 Педагогічні умови виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів	36
2.2 Структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури	45
2.3 Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи щодо виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів	56
Висновки до другого розділу	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Сучасний етап розвитку та інноваційних змін в освіті характеризується переосмисленням основних пріоритетів професійної підготовки майбутніх педагогів. Питання професійного становлення особистості як педагога, що несе цінності загальнолюдської культури, набувають особливої актуальності. Сучасне суспільство висуває високі вимоги до навчальних закладів, вимагаючи підвищення якості освіти, що безумовно проектується на професійну підготовку фахівця педагогічного закладу.

Вимоги до майбутнього вихователя й процесу його підготовки відображені у державних документах і законодавчих актах (Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція), Закон України «Про охорону дитинства», Конвенція про права дитини та ін.). Ці вимоги зумовлені процесами інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищому навчальному закладі для проходження всіх етапів професійного становлення, що забезпечують формування у майбутніх педагогів цілісного досвіду професійної діяльності, а також основних компонентів деонтологічної культури [4, 54, 54, 56].

Деонтологічна культура, що генетично пов'язана з духовною і професійною культурою особистості, має стати однією з найважливіших сутнісних характеристик майбутнього педагога, складовою його професійної підготовки, показником ефективної професійної діяльності.

Сформованість деонтологічної культури характеризує творчу особистість, яка постійно розмірковує, альтернативно мислить, не задовольняється одержаними здобутками, здійснює пошук причин тих чи інших явищ, володіє розвинутим творчим мисленням і сукупністю морально-правових норм, які регулюють поведінку людини. Формування деонтологічної культури, на наш погляд, полягає в розвитку у студентів самосвідомості, самостійності, незалежності суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей; почутті

самоповаги, здатності орієнтуватися у світі духовних цінностей, умінні приймати рішення й нести відповідальність за свої дії і вчинки.

Актуальність дослідження. З огляду на те, що в існуючій системі професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах України проблема формування деонтологічної культури залишається недостатньо дослідженою, що зумовлено предметом дискусії й потребує подальшого обґрунтування та деталізації, було обрано тему магістерської роботи: **«Педагогічні умови виховання деонтологічної культури у майбутніх вихователів».**

Гіпотезою наукового дослідження стало припущення, що деонтологічна підготовка майбутніх вихователів може бути ефективним засобом розвитку професійних якостей за таких педагогічних умов як створення динамічного освітнього середовища, здійснення особистісно-орієнтованого навчання шляхом реалізації принципів діалогічності, дискусійності, вибору конкретних деонтологічних ситуацій і методів та викладання гуманітарних дисциплін з орієнтацією на деонтологічно-ціннісну спрямованість.

Базуючись на тому, що деонтологічна культура педагога зумовлена відповідальним значенням його суспільно-корисної праці, необхідністю постійної міжособистісної взаємодії, почуттям обов'язку перед вихованцями, батьками, суспільством і самим собою, була визначена мета магістерської роботи.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання деонтологічної культури як базового компонента професійної підготовки майбутніх педагогів.

Завдання наукового дослідження:

1. Проаналізувати філософську, культурологічну та психолого-педагогічну наукову літературу з досліджуваної проблеми з метою уточнення визначення дефініції «деонтологічна культура».

2. З'ясувати сутність та структуру деонтологічної складової загальної культури особистості вихователя.

3. Визначити деонтологічні компоненти у структурі професійної підготовки майбутнього педагога.

4. Обґрунтувати педагогічні умови виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів.

5. Розробити й експериментально перевірити структурно-функціональну модель виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх вихователів у педагогічному коледжі.

Предметом – педагогічні умови виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів.

Для реалізації мети й розв'язання поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, культурологічної вітчизняної та зарубіжної літератури з проблеми дослідження; вивчення нормативно-правових документів щодо організації професійної підготовки вихователів у педагогічному коледжі; аналіз змісту навчальних дисциплін, програм практики; вивчення, аналіз, узагальнення досвіду підготовки майбутніх вихователів у педагогічному коледжі; систематизація й узагальнення особливостей процесу виховання деонтологічної культури;

- *емпіричні*: психолого-педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання, тестування, опитування, бесіди зі здобувачами вищої освіти, вихователями закладів дошкільної освіти та викладачами вищого навчального закладу з метою виявлення реального стану сформованості деонтологічної культури майбутніх педагогів; методи обробки та узагальнення дослідно-експериментальних даних, які забезпечили можливість за здобутими результатами оцінити педагогічну ефективність проведеного дослідження.

Експериментальна база наукового дослідження – Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка, дошкільний підрозділ Кременчуцької початкової школи № 15.

Наукова новизна отриманих результатів:

- уперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови виховання деонтологічної культури у майбутніх вихователів;
- запропоновано структурно-функціональну модель виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів;
- набули подальшого розвитку наукові уявлення щодо деонтологічної культури педагога, яка має стати однією з найважливіших сутнісних характеристик майбутнього вихователя, складовою його професійної підготовки, показником ефективної професійної діяльності.

Практичне значення дослідження полягає у збагаченні навчально-виховного процесу підготовки майбутніх вихователів структурно-функціональною моделлю виховання деонтологічної культури; розробці та апробації педагогічних умов виховання деонтологічної культури педагога.

Основні результати магістерської роботи висвітлено у наукових статтях «Деонтологічна підготовка майбутніх вихователів у педагогічному коледжі» та «Теоретичні засади підготовки майбутніх педагогів у контексті глобалізації освіти» (фахове видання).

Результати дослідження оприлюднено на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях:

1. Актуальні питання моделювання процесу підготовки майбутніх вихователів. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм:* тези доповіді II Міжнародної науково-практичної конференції. Кременчук, 19 березня 2021 року.

2. Організація освітнього простору в інклюзивній групі. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища та формування інклюзивної компетентності в сучасній школі:* тези доповіді III Міжнародної науково-практичної конференції. Кременчук, 21 квітня 2021 року.

3. Професійна соціалізація майбутніх педагогів у процесі самостійної роботи. *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта:* тези доповіді III

Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кременчук, 9 жовтня 2020 року.

4. Структурні компоненти деонтологічної культури майбутнього педагога як складові загально-професійної компетентності сучасних вихователів. *Гуманістичні орієнтири професійного становлення: макаренківська традиція і місія Нової української школи*: тези доповіді Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава, 12 березня 2021 року.

5. Деонтологічна культура майбутніх вихователів: теоретичний аспект. *Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору*: тези доповіді III Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції. Глухів, 18-19 березня 2021 року.

6. Моделювання процесу підготовки майбутніх педагогів: практичний аспект. *Гуманізація – найкоротший шлях до особистості*: тези доповіді III Всеукраїнської науково-практичної майстерні з гуманної педагогіки. Кременчук, 24 вересня 2021 року.

7. Деонтологічна культура як професійна якість майбутнього педагога. *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта*: тези доповіді IV Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. Кременчук, 22 жовтня, 2021 року.

Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок, основний зміст роботи викладено на 70 сторінках. Список використаних джерел включає 76 найменувань. Робота містить 3 додатки, 1 рисунок і 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження

Ключовими поняттями, які допоможуть визначити сутність деонтологічної культури педагога визначені дефініції «культура», «деонтологія», «деонтологічна культура педагога». Логіка дослідження спонукає звернутись, передусім, до аналізу поняття «культура», оскільки воно віддзеркалює ставлення людини до природи, суспільства, самої себе. Крім того, культура виступає формою буття і спілкування людей різних культур минулого, сьогодення і майбутнього, формою діалогу культур, самодетермінації індивіда, засобом вільного вирішення й зміни власної долі.

Сучасні дослідники розглядають культуру в трьох аспектах: аксіологічному, діяльнісному та особистісному. Аксіологічна складова інтерпретації культури полягає у визначенні тієї сфери буття людини, яку можна назвати світом цінностей. Другий аспект трактування поняття культура розглядається як специфічний (культурний) спосіб діяльності (суспільної та індивідуальної). Особистісний підхід полягає у розгляді культури як середовища, яке розвиває та формує особистість.

Як довідуємось з «Українського педагогічного словника» термін «культура» походить від латинського «cultura», що в перекладі означає «виховання, освіта, розвиток», сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань людства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини та втілюються в результатах продуктивної діяльності [13]. Таке визначення поняття «культура» вказує як на перетворюючу активність людини щодо природи, так і на вміння, майстерність, які виявляє людина у праці. Тобто у змісті цього поняття чітко простежується єдність культури людини та її діяльності.

Отже, у широкому розумінні поняття «культура» – це специфічна сукупність засобів, способів, форм, зразків і орієнтирів взаємодії людей зі сферою їх існування, яке вони виробляють у спільному житті для підтримки певних структур діяльності та спілкування. На думку Е. Фромма, саме культура характеризує особливості свідомості, поведінки та діяльності в конкретних сферах суспільного життя [65].

Термін «деонтологія» походить від грецьких слів «деон» (deon, deontos – обов'язок, належне) і «логос» (logos – вчення, наука) був введений у наукове розуміння етики на початку XIX ст. філософом утилітаристом І. Бентамом для позначення професійної поведінки людини в будь-якій сфері діяльності [29].

Аналіз філософської літератури доводить, що деонтологія має декілька тлумачень. З одного боку, деонтологія – складова етичної науки, яка вивчає проблеми обов'язку людини; з іншого – вчення про моральні та професійні правила поведінки фахівців по відношенню до людини, яка знаходиться у сфері професійних і соціальних стосунків цих фахівців. Так, поняття «деонтологія» зустрічається у професійній діяльності фахівців медичної, юридичної, інженерної, управлінської та педагогічної галузі. Розуміння деонтології як науки, що науково обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства у гармонійному поєднанні особистого та суспільного, визначає форми професійної моралі, виконання громадянського обов'язку в конкретній галузі суспільства.

У вітчизняній і зарубіжній літературі, присвяченій питанням етичної та деонтологічної підготовки майбутніх педагогів, підкреслюється, що деонтологічне виховання має здійснюватися в рамках кожної навчальної дисципліни з першого курсу і до повного формування в свідомості майбутніх педагогів деонтологічних моральних стереотипів. На думку дослідників, саме гуманітарні предмети можуть найбільш ефективно вплинути на формування етичних цінностей.

Педагогічна деонтологія як наукове поняття вперше ввів К. Левітан. Під педагогічної деонтологією він розумів науку про професійну поведінку

педагога [43]. Педагог має володіти комплексом не тільки певних деонтологічних знань, умінь і навичок, а й системою ціннісних якостей, властивостей особистості, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Зазначені властивості виявляються в конкретних видах професійної взаємодії, професійних вчинках і професійній поведінці.

За визначенням професора М. Васильєвої, «педагогічна деонтологія – це наука про професійну поведінку педагогічного працівника, про його обов'язок. Змістом педагогічної деонтології є система морально етичних норм і принципів, необхідних педагогові для виконання своїх професійних обов'язків. Ключовими етичними категоріями педагогічної деонтології є: обов'язок, відповідальність, справедливість, честь і гідність, гуманність, демократичність, повага, співчуття» [10].

Виходячи з того, що нові стандарти освіти вимагають створення нових методик, використання принципів, аспектів і компонентів для успішного освоєння предмета та подальшої педагогічної діяльності студентів, питання формування основ деонтологічної культури в структурі професійного світогляду, соціальної значимості професії, відповідності моральним засадам професійної поведінки та професійного обов'язку потребують осмислення ефективних підходів до їх вирішення.

Досліджуючи проблему формування деонтологічної культури майбутнього педагога, ми звернули увагу на думку М. Васильєвої, що як і «будь-який інший процес, деонтологічна підготовка має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов для успішного здійснення і передбачає оволодіння майбутнім педагогом знаннями про нормативну поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності, сформованість умінь і потреби діяти відповідально, будувати відносини в системі «людина-людина» на основі деонтологічних принципів, норм та вимог, сформованість здібності до рефлексії особистої поведінки, що забезпечує формування деонтологічної компетентності» [11].

Отже, у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів слід приділити особливу увагу аспекту деонтології, що зумовлено високою роллю його виховної роботи та необхідністю постійної взаємодії між учасниками освітнього процесу, де дотримання обов'язків вихователя стає насамперед важливим, оскільки від цього залежить майбутнє вихованців.

Вимоги до майбутніх вихователів та процес їх підготовки відображені в державно-правових документах та національно-законодавчих актах, а саме: у Законі України «Про освіту», Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2021 рік), Законі України «Про охорону дитинства», Конвенції про права дитини, та інші. Дані вимоги обумовлені інтенсивним процесом інформатизації суспільства, який мобілізує потенціал системи самоорганізації освіти на всіх етапах професійного розвитку, що забезпечує підготовку вихователів із загальним професійним досвідом у майбутньому та основними компонентами деонтологічної культури [54, 54, 56].

Слід також зазначити, що завдяки теоретичній роботі вчених та практичному досвіду підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності у вищих навчальних закладах можна визначити суперечності, які об'єктивно виникають у педагогіці, особливо внаслідок складності соціальних функцій сучасних педагогів, інноваційності викладання, необхідності постійного спілкування та дотримання конкретних норм та правил викладацької діяльності, і, як наслідок, виникає суперечність між потребами у підготовці майбутніх вихователів, поведінка яких відповідає принципам, нормам та вимогам професійної діяльності та відсутності цілеспрямованих організацій деонтологічної підготовки. Таким чином, проблема виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів залишається вирішеною не повністю, і вимагає теоретичної аргументації та організаційно-методичного забезпечення цілісного процесу деонтологічної підготовки, спрямованого на формування деонтологічної компетентності, котрий має на меті забезпечення готовності педагога до впровадження в нормованої поведінки у майбутню професійну діяльність [29].

Щодо проведеного аналізу останніх досліджень і публікацій зазначимо, що деонтологічна проблематика – одна з найбільш актуальних проблем, яка займає чільне місце в наукових пошуках вчених-дослідників. У працях таких вчених як І. Бентам, І. Кант, Дж. Міль, П. Сорокін та інші, висвітлюються основи загальної деонтології [28, 20]. Науковці Е. Вагнер, В. Горшенєв, Л. Ліщинський, К. Левітан, М. Петров та ін. розкривають загальні основи деонтології [43, 75]. Наукові праці Г. Шмоткіна та О. Сливки присвячені певним аспектам професійної деонтології [61].

У сфері правничої деонтології питання обов'язку досліджували вчені І. Бенедика, В. Горшенєва, С. Гусарева, О. Тихомирова, О. Сакуна, О. Сливка та ін. [60], медичної – В. Матвєєва та М. Петрова [14] та педагогічної – М. Васильєва, Е. Гришина, Ю. Кусія, К. Левітан, Ю. Шевченко, М. Фіцула [10, 11]. Отже, деонтологічні аспекти вивчали особливість та специфічність поведінки працівників різноманітних професій О. Абдулін, Ю. Азаров, С. Архангельський, І. Зязюн, М. Левіна, М. Букач, Н. Кузьміна, М. Мітіна, І. Синиця, В. Сластьонін, Л. Спирін, А. Щербаков, Н. Щуркова, В. Чернокозова та ін., обґрунтували наукові дослідження, в центрі яких відображаються певні аспекти підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти [24].

Аналіз наукових праць дозволяє зробити висновок, що розробки науковців враховують формування сфери мотивації майбутніх освітян, їх особистісні якості, професійні уміння та навички, інтерактивну культуру викладання. Однак, оскільки педагоги оволодівають етичними та моральними кодексами, принципи та правила можуть регулювати їхнє ставлення та поведінку щодо себе, дітей та професійної діяльності, тому проблеми стосовно деонтологічної підготовки необхідно вивчати та розробляти у більш глибокому напрямку.

Аналізуючи систему професійної підготовки майбутніх педагогів, ми звертаємо увагу на динаміку її компонентів, позитивні зміни, що визначають успіх педагогів у деонтологічному навчанні та причини, які можуть уповільнити або перешкодити цьому процесу. Було визначено, що

деонтологічна підготовка майбутніх вихователів повинна бути організована так, щоб забезпечувалося формування знань та умінь педагогів, які є достатніми щодо рівня узагальнення; а також, наповнені усвідомленістю, дієвістю професійної відповідальності, завдяки чому матимуть змогу самостійно приймати обґрунтовані рішення під час різноманітних ситуацій професійної практичної діяльності; іншими словами, бути спроможними діяти відповідно стандартів професійної поведінки. Слід також зазначити, що деонтологічний процес підготовки у вищих навчальних закладах повинен містити в собі керований напрямок: орієнтування на досягненні кінцевого результату; поліпшення якості педагогічних умов, котрі необхідні для формування деонтологічних здібностей майбутніх фахівців [6].

Аналіз наукової літератури з психології та педагогіки надає підстави стверджувати, що цілеспрямований процес деонтологічної підготовки педагога містить власну структуру:

- об'єкт – трансформація здобувачів вищої освіти в умовах деонтологічної підготовки стосовно їх особистої нормативної професійної поведінки під час різних ситуацій, що передбачає поведінку майбутніх вихователів, орієнтуються на:

- створення професійної та педагогічної спрямованості щодо впровадження стандартизованої професійної поведінки та проблематики стосовно педагогічної деонтології;

- створення незрушної цілі, що спрямована на поліпшення особистої професійної поведінки;

- вивчення та впровадження знань у галузі педагогічної деонтології;

- опанування навичками та вміннями регулювати поведінкою в різних педагогічних ситуаціях та у професійній діяльності вихователів;

- конкретизувати діяльність суб'єкта, що прагне подолати суперечність між очікуваною поведінкою та фактичною професійною поведінкою особистості [12].

Суб'єктами даного процесу виступають здобувачі вищої освіти, які беруть участь у реалізації стандартизованого плану формування професійної поведінки. Ці суб'єкти здійснюють цілепокладання щодо педагогічної діяльності, а саме, перебуваючи на навчальних заняттях, семінарах, спецкурсах, під час педагогічної практики, відбуваються відповідні перетворення стосовно мети педагогічного впливу. Саме тому особистість здобувача вищої освіти – майбутнього педагога є «результатом» всіх педагогічних реформ. Окрім здобувачів вищої освіти, суб'єктом цього процесу виступає викладач закладу вищої освіти, так як він підтримує зв'язок зі здобувачами освіти, створюючи суб'єкт-суб'єктні відносини. Так процес деонтологічного навчання впливає на основні аспекти особистості майбутнього педагога: його потреби, мотивацію, інтереси.

Предметом діяльності здобувача вищої освіти в деонтологічному навчальному процесі є система або стратегія взаємовідносин між навчальним процесом та іншими учасниками навчального процесу, у різних ситуаціях (вибір, ризик, конфлікт) у різноманітних класифікаціях взаємних відносин з іншими учасниками педагогічного процесу, в якому за основу беруться засвоєні деонтологічні принципи, норми, вимоги, котрі розміщуються у документах деонтологічного спрямування. Слід також зазначити, що деонтологічні аспекти розвитку, навчання та формування особистості здобувачів вищої освіти визначають необхідність цілісного та всебічного підходу щодо вивчення та врахування особистісних характеристик, що закономірно визначає підготовку майбутніх педагогів у системі професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти.

Аналіз філософської літератури доводить, що деонтологія має декілька тлумачень. З одного боку, деонтологія – складова етичної науки, яка вивчає проблеми обов'язку людини; з іншого – вчення про моральні та професійні правила поведінки фахівців по відношенню до людини, яка знаходиться у сфері професійних і соціальних стосунків цих фахівців. Так, поняття «деонтологія» зустрічається у професійній діяльності фахівців медичної, юридичної,

інженерної, управлінської та педагогічної галузі. Розуміння деонтології як науки, що науково обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства у гармонійному поєднанні особистого та суспільного, визначає форми професійної моралі, виконання громадянського обов'язку в конкретній галузі суспільства.

У вітчизняній і зарубіжній літературі, присвяченій питанням етичної та деонтологічної підготовки майбутніх педагогів, підкреслюється, що деонтологічне виховання має здійснюватися в рамках кожної навчальної дисципліни з першого курсу і до повного формування в свідомості майбутніх педагогів деонтологічних моральних стереотипів. На думку дослідників, саме гуманітарні предмети можуть найбільш ефективно вплинути на формування етичних цінностей.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що виховання деонтологічної культури формує творчу особистість, яка весь час знаходиться в роздумах, нестандартно мислить, постійно саморозвивається. Цю людину не задовольняють одержані результати, вона весь час шукає причини різноманітних явищ, творчо мислить та діє відповідно моральних та правових норм, котрі врегульовують її поведінку. Дивлячись на всі фактори ми можемо сказати, що для того, щоб сформувати деонтологічну культуру у свідомості майбутніх вихователів та сучасних здобувачів вищої освіти, треба розвивати в них самосвідомість, самостійність, вміння мислити незалежно від інших; поважати себе, вміти орієнтуватися у світі духовних цінностей, уміннях вирішувати питання самостійно та нести відповідальність за власні дії та вчинки. Отже, в основі деонтологічної культури лежать етичні стосунки, які засновані на загальнолюдських цінностях.

1.2. Сутність і зміст деонтологічної культури як професійної якості майбутнього вихователя

Передумовою деонтологічної культури майбутнього педагога є його сформованість як особистості, світоглядна зрілість, внутрішня спрямованість на опанування професійних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійної діяльності.

Саме тому в рамках теорії та практики професійної підготовки майбутніх вихователів формується нове розуміння педагогічної освіти, ефективної з точки зору суспільства та людини. Найважливішим результатом такої освіти є не сума знань та умінь, а певна «система координат», котра визначає поведінку, культуру особистості та знаходиться в особовому арсеналі фахівця. Це твердження ми пов'язуємо з об'єктом нашого дослідження – формуванням деонтологічної культури майбутніх педагогів.

Загальновідомо, що професійно підготовлену людину сьогодні відрізняють наступні якості:

- гнучке, розвинене мислення; здатність швидко реагувати на соціально-економічні та культурні потреби суспільства;
- толерантність – терпимість, уміння розуміти й приймати інших людей, інші культури;
- готовність до постійної самоосвіти та самовдосконалення;
- соціальне, психічне, фізичне здоров'я, здатність витримати темп і насиченість сучасного способу життя;
- духовна розвиненість, уміння гармонізувати свої стосунки з навколишнім соціальним і природним середовищем.

Матеріали здійсненого аналізу наукової літератури дозволяють стверджувати, що деонтологія містить в собі кілька пояснень. З однієї точки зору, деонтологія є частиною такої науки як етика, котра має на меті вивчення проблем обов'язків індивіда; з іншої – концепція, яка вивчає морально-професійні норми поведінки експертів стосовно відношення до людини, котра

знаходиться в області соціальних та професійних відносин даних експертів. Тому термін «деонтологія» з'являється у професійній діяльності експертів в галузі медицини, права, управління, техніки та інженерії, менеджменту, управління та педагогіки. Сприймання деонтології саме як науки, котра в науковому напрямку аргументує потребу свідомо підпорядковувати особисті інтереси соціальним потребам у гармонічному поєднанні власного та соціального, окреслює форму фахової етики та здійснення громадського обов'язку в певній сфері діяльності [72].

Слід вказати, що у літературі вітчизняного і зарубіжного походження, котра присвячена питанню моральної та деонтологічної готовності майбутніх вихователів, акцентується увага на тому, що виховання у сфері етичного спрямування повинно реалізовуватися в рамках кожної навчальної дисципліни з початком навчання і до кінцевого формування розуміння майбутніми педагогами деонтологічних моральних стандартів. Дослідники вважають, що гуманітарні науки мають більш ефективний вплив на формування моральних ідеалів [34].

На думку К. Левітана, який вперше запропонував та започаткував термін «педагогічна деонтологія» саме як наукове, даний термін розглядався саме як наука про професійну діяльність педагогів [43]. Педагоги повинні орудувати не лише окремими деонтологічними знаннями, уміннями та навичками, а й системами ціннісних якостей, властивостями особистостей, котрі необхідні для успішного педагогічного навчання. Дані ознаки виявляються у певних різновидах професіональної співдіяльності, професійних вчинках та діях.

Професор М. Васильєва визначила, що педагогічна деонтологія – вчення або наука, в якій пояснюється професійна поведінка та обов'язки педагогів. Змість педагогічної деонтології – це класифікація морально-етичних норм і положень, що необхідні педагогу для виконання власних фахових обов'язків. Головні моральні категорії педагогічної деонтології є: обов'язки, відповідальності, справедливості, честі та гідності, гуманності, демократичності, поваги, співчуття [10].

Багато вчених намагалося пояснити сутність педагогічної деонтології. Ю. Кусий вважає, що педагогічна деонтологія – це вчення, що висвітлює професійні дії та обов'язки педагогічного працівника. Суттєвим стрижнем педагогічної деонтології є система моральних та етичних стандартів і положень, що необхідні педагогу для виконання особистих професійних обов'язків [41].

Отже, аналіз показує, що, хоча вчені мають деякі відмінності у трактуванні моралі та моральних понять, ми можемо зробити висновок, що деонтологія – це морально-етична категорія, яка містить в собі моральні та етичні норми і вимоги взаємодії людини в різних сферах суспільного життя та виробництва. Педагогічна деонтологія – це наука щодо правил, принципів, етичних норм, котрі має виконувати педагог під час навчальної діяльності.

На підставі проведеного дослідження ми можемо запевняти, що дивлячись на те, що новітні освітні норми зобов'язують створювати нові методики, використовувати принципи, аспекти і компоненти для вдалого та результативного оволодіння предметом та майбутньої педагогічної діяльності випускників, питання щодо формування засад деонтологічної культури у формуванні професійного світосприйняття, соціального значення професії, подібності етичним основам професійної поведінки і професійного обов'язку вимагають осмислення результативних підходів щодо їх вирішення [28].

Слід звернути увагу, що моральні вимоги та норми є характерними для всіх галузей життя людей. Вони мають особливе значення у навчальній діяльності. Методологічною основою освітньої деонтології є виховна етика, а змістом її виступає педагогічна мораль, її категорії, принципи і норми.

Тому в семантичній інтерпретації разом із поняттями етики, освітньої етики, моралі та моралі виховання існує також деонтологічна культура, яку вчені визначають як особисту професійну форму, яка формується в процесі професійно-технічної освіти і є наслідком загального та культурного розвитку, що зумовлений вимогами професійно-особистісної діяльності та розумінням професійної відповідальності. Зміст моральної культури включає в себе

сміслові компоненти навчально-педагогічної етики, норми професійної моральності та цінності діяльності педагога.

Тому, проаналізувавши наукові джерела можна стверджувати, що моральні стосунки, котрі базуються на загальнолюдських ідеалах лежать в основі деонтологічної культури.

Виходячи з наявних даних щодо педагогічної науки, ми маємо підстави стверджувати, що педагогічний еталон немало в чому визначав і визначає сенс норм фахової поведінки педагога, моральних ідеалів, принципів та цінностей, загалом кажучи, всього, що складає значення і входить до змісту деонтології. Вчені, що досліджували сучасні проблеми історії освіти та педагогічної науки стверджують, що методологічні значенні, такі як теоретичні та практичні парадигми викладання, проявляються в декількох напрямках. Перш за все, це провідна нитка щодо формування гуманістичної культури педагога, тобто його тривимірного та багатовимірного розуміння педагогічної дійсності, звідсіля спроможність розуміти, виявляти терпимість до людей, котрі визнають сенс педагогічного існування в іншій парадигмі, тому можна зрозуміти і виявляти терпимість до людей, які засвоюють принципи навчання життя в іншій парадигмі, розуміння об'єктивних джерел суперечностей в педагогічних становищах, можливість приєднатися до розмови, розуміння внутрішньої природи тих або інших технологічних прийомів, відрікання від технологій, котрі беруть за основу маніпулювання людиною. У гуманістичній педагогіці головним завданням є допомога у самовизначенні особистості, виявлення її власної природи [30].

Визначено, що підготовка у сфері деонтології, саме як процес, має власну ціль та мету, завдання, функцію, структуру, комплекси вимог і завбачує засвоєння наступним поколінням вихователів знаннями щодо нормативної поведінки у різноманітних обставинах професійної діяльності, сформованість здатностей і потреб діяти відповідально та споруджувати відносини у класифікації «людина-людина» спираючись на деонтологічні принципи, норми

і вимоги, а також сформованість рефлексивної позиції стосовно власної поведінки, котра гарантує вироблення деонтологічної компетентності [7].

Деонтологічну культуру можливо розглядати як важливу складову методологічної культури майбутнього вихователя, значуща ознака його професіоналізму, суцільне особистісне та професійне ціле, що формується під час процесу неперервної професійної освіти, є плодом загальнокультурного розвитку, що зумовлений вимогами професійної діяльності, а також розумінням професійного обов'язку. Зміст деонтологічної культури формується в контексті змісту культури методології, визначається змістом педагогічної етики, стандартами професійної моралі, надбаннями діяльності педагогів. Культура деонтології виявляється під час повсякденної професійної діяльності, у гранях визначених моральних норм і правил, гуманістичних традицій соціально-культурного педагогічного довкілля [5].

Зміст та рівень розвитку методологічної культури педагога визначається змістом його професійної діяльності. Чим змістовнішою за обсягом, характером є педагогічна діяльність, тим багатограннішою, різноманітнішою є взаємодія, тобто педагогічна діяльність визначає межі та способи взаємодії в навчально-виховному процесі. Культура взаємодії педагога – це показник того, яким чином, за допомогою яких педагогічних завдань, способів, взаємостосунків йому вдається реалізувати загальні, соціально значущі освітні та виховні завдання. Відповідно, основою методологічної культури є мораль. Моральність характеризує педагога у його ставленні до інших людей, покликана регулювати людське спілкування. Мораль передусім визначає, ким є для суб'єкта моральної діяльності інша людина. Мораль найбільш яскраво показує міру гуманності середовища, суспільства. Головна ціннісна орієнтація гуманістичної моралі на гармонійно розвинену людину полягає в культивуванні сутнісних сил особистості у навчально-виховному процесі. Разом з тим, ефективність взаємодії в системі «педагог – дитина» залежить від характеру ставлення педагога до виконання своїх професійних обов'язків. Педагог перебуває в центрі системи взаємодії у колективі, активно бере участь у регулюванні

міжособистісних стосунків, підтримуючи та реалізуючи норми загальнолюдської моралі, здійснює моральний вплив на вихованців.

Ціннісні орієнтації майбутнього педагога, сформовані на основі загальнолюдських, громадянських, освітніх і педагогічних цінностей, є основою його професійної позиції, як результату і критерію сформованості методологічної культури, а також психологічним новоутворенням інтегрального характеру, який забезпечує цілісність свідомості, діяльності і поведінки особистості, є основою для розвитку деонтологічної культури майбутнього педагога [6].

Відтак, метою професійної підготовки майбутнього педагога є його підготовка до здійснення нормативної професійної поведінки в галузі практичної педагогічної діяльності через формування системи методологічних знань, ціннісних орієнтацій, деонтологічних знань, умінь, навичок, особистісно значущих якостей і умінь здійснювати рефлексію власної поведінки та педагогічного процесу.

Виходячи з того, що визначальною умовою особистісного та професійного становлення майбутнього педагога виступає орієнтація на ціннісну взаємодію суб'єктів навчально-виховного процесу, суть формування особистісних якостей полягає в тому, що людина знаходить форму визначення себе в світі – самовизначення. У цьому контексті зазначимо, що науковці вказують на одну надзвичайно важливу характеристику самовизначення – його орієнтованість в майбутнє.

Це особливо важливо оскільки смислове майбутнє виступає для людини як ідеальне проектування себе в майбутнє, що ціннісне мотивує особистий розвиток, тим самим граючи первинну роль в особовому самовизначенні.

Ідеї самоорганізації, саморозвитку, самовизначення, самореалізації та самоактуалізації, проголошені гуманістичною філософією, педагогікою та психологією, виявилися особливо актуальними в сучасній соціокультурній дійсності, де:

- особистість розглядається як складна система, яка здатна до саморозвитку;
- визнається унікальність, неповторність траєкторії розвитку, самоцінність кожної особистості;
- цільові установки освіти зміщуються з завдання інформатизації в бік створення умов розвитку та саморозвитку людини.

З точки зору сучасної парадигми освіти, ступінь її засвоєння визначається не стільки пізнанням, скільки розумінням, опануванням змістів. Це, на наш погляд, вимагає перегляду традиційних уявлень про розвиток особистості, реалізації випереджувальних технологій професійної підготовки майбутніх педагогів. Ефективність взаємодії в системі «вихователь – дитина» залежить від характеру ставлення педагога до виконання своїх професійних обов'язків. Педагог, перебуваючи в центрі такої взаємодії, активно бере участь у регулюванні міжособистісних стосунків, підтримуючи та реалізуючи норми загальнолюдської моралі, тим самим здійснює моральний вплив на вихованців.

Сучасний стан освіти дозволяє розглядати деонтологічну культуру в трьох аспектах: аксіологічному, діяльнісно-технологічному та особистісно-творчому. Аксіологічна складова інтерпретації полягає у визначенні тієї сфери буття людини, яку можна назвати світом цінностей. Аксіологічний компонент утворюється сукупністю педагогічних цінностей, створених людством і включених у цілісний педагогічний процес. Педагог стає майстром своєї справи, професіоналом в міру того, як він засвоює та розвиває духовні основи моральності, духовно-моральну практику, опановує педагогічний досвід, що базується на педагогічних цінностях.

Другий аспект трактування поняття деонтологічна культура розглядається як специфічний (культурний) спосіб діяльності (суспільної та індивідуальної). Діяльнісно-технологічний компонент включає способи та прийоми педагогічної взаємодії. Виходячи з того, що педагогічна діяльність за своєю природою технологічна, категорія «педагогічна технологія» допомагає зрозуміти сутність деонтологічної культури, розкриває способи, прийоми та пояснює

спрямованість діяльності в залежності від соціально-культурного середовища. Діяльнісно-технологічний компонент базується на особистісно-орієнтованому підході, який передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей та активності студентів у процесі професійної підготовки.

Особистісно-творчий компонент деонтологічної культури розкриває механізм оволодіння педагогічними цінностями і технологіями їх втілення. У процесі педагогічної творчості особистість втілює свої індивідуальні сили, опосередковує процес засвоєння моральних, естетичних, правових та інших відносин. Іншими словами, впливаючи на інших, творить себе, визначає свій власний розвиток, реалізуючи себе в діяльності.

Виходячи з цього, деонтологічне виховання має здійснюватися в рамках кожної навчальної дисципліни з першого курсу і до повного формування в свідомості майбутніх педагогів деонтологічних моральних стереотипів. Процес професійної підготовки має бути спрямований на формування у здобувачів освіти професійно-педагогічної спрямованості щодо здійснення нормативної професійної поведінки, інтересу до проблем педагогічної деонтології; формування стійкої мотивації, спрямованої на удосконалення власної професійної поведінки; оволодіння знаннями в галузі педагогічної деонтології; оволодіння уміннями і навичками здійснення нормативної поведінки в різноманітних ситуаціях практичної професійної діяльності; конкретні дії суб'єкта, спрямовані на подолання суперечностей між бажаною і реальною професійною поведінкою.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що зміст деонтологічної культури включає інформацію, яку необхідно забезпечити у процесі навчальної та практичної діяльності здобувачів вищої освіти, а процес виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів відбувається у навчальній, позанавчальній та практичній діяльності.

1.3. Структура деонтологічної культури майбутнього педагога

Для визначення структури деонтологічної культури майбутніх педагогів ми звертаємось до системно-структурного аналізу зазначеної професійної якості, оскільки саме системний підхід наближає нас до розуміння психолого-педагогічних умов функціонування будь-якої системи, й, зокрема, системи виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів.

Як зазначає дослідниця М. Васильєва, процес професійної підготовки має бути спрямований на формування у студентів професійно-педагогічної спрямованості на здійснення нормативної професійної поведінки, інтересу до проблем педагогічної деонтології; формування стійкої мотивації, спрямованої на удосконалення власної професійної поведінки; оволодіння знаннями в галузі педагогічної деонтології; оволодіння вміннями і навичками здійснення нормативної поведінки в різноманітних ситуаціях практичної професійної діяльності; конкретні дії суб'єкта, спрямовані на подолання суперечностей між бажаною і реальною професійною поведінкою [11].

Суть поняття «деонтологічна культура» розглядається нами як гармонія мислення, знання, почуттів, які виявляються в особистісній позиції, поведінці та вміннях, що сприяють успішній творчій реалізації людини. Отже, сутність деонтологічної культури полягає в орієнтації на людину та розглядається як цінність світової та вітчизняної багатонаціональної культури, що сприяє успішній адаптації людини до навколишнього динамічного соціуму, відкриває потенційні можливості особистості та сприяє професійному, особистісному зростанню.

Виходячи з вищезазначеного, ми дійшли висновку, що деонтологічна культура педагога як діалектична система виступає в єдності трьох компонентів: аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого.

Аксіологічний компонент утворюється сукупністю педагогічних цінностей, створених людством і включених у цілісний педагогічний процес. Педагог стає майстром своєї справи, професіоналом в міру того, як він засвоює

та розвиває духовні основи моральності, духовно-моральну практику, опановує педагогічний досвід, що базується на педагогічних цінностях.

Діяльнісно-технологічний компонент включає способи та прийоми педагогічної взаємодії. Виходячи з того, що педагогічна діяльність за своєю природою технологічна, категорія «педагогічна технологія» допомагає зрозуміти сутність психолого-педагогічної культури, розкриває способи, прийоми та пояснює спрямованість діяльності в залежності від соціально-культурного середовища. Діяльнісно-технологічний компонент базується на особистісно-орієнтованому підході, який передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей та активності студентів у процесі професійної підготовки.

Особистісно-творчий компонент деонтологічної культури розкриває механізм оволодіння педагогічними цінностями і технологіями їх втілення. У процесі педагогічної творчості особистість втілює свої індивідуальні сили, опосередковує процес засвоєння моральних, естетичних, правових та інших відносин. Іншими словами, впливаючи на інших, творить себе, визначає свій власний розвиток, реалізуючи себе в діяльності.

Проведений нами теоретичний аналіз дає можливість зрозуміти, що деонтологічна культура майбутніх педагогів розглядається як здатність поєднання деонтологічних компонентів. Також доцільно визначити основні базові принципи формування деонтологічної культури майбутніх педагогів:

- диференціація та індивідуалізація виховних впливів;
- опора на самоцінність людської особистості;
- пріоритет самостійності й активності здобувачів освіти у діяльності;
- взаємопроникнення аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого компонентів у навчальну та позанавчальну діяльність.

Оперуючи результатами роботи, з'являється підстава вважати, що парадигма деонтологічної підготовки майбутнього вихователя спирається на:

- співпрацю викладача та здобувача освіти під час процесу професійної підготовки, групову результативну діяльність, орієнтування на формування деонтологічної компетентності вихователя в майбутньому;
- гуманізацію освіти як відмовлення від технократичного підступу щодо підготовки майбутнього педагога, утворення та розвинення у здобувачів освіти мислення, котре спирається саме на загальнолюдські ідеали та цінності;
- реалізацію моральної підготовки здобувачів вищої освіти під час процесу професійної підготовки, враховуючи їхні особистісні здібності, мотиви та інтереси;
- постання вимог, котрі гарантують засвоєння здобувачами освіти інваріанти інтегрованих знань та являють собою основу нормативної поведінки педагога;
- адаптованість деонтологічної підготовки майбутнього педагога, котра відзначається спроможністю випускників пристосуватися саме до змінних соціальних умов на засадах, що сформовані в них під час процесу деонтологічної підготовки та готовності до педагогічної діяльності, до відтворення нормативної професійної поведінки [29].

У цьому контексті зазначимо, що у педагогіці накопилася велика кількість теоретичного та практичного матеріалу стосовно проблем професійної підготовки педагогів, формування підготовленості вихователів до професійної діяльності. У дослідженнях О. Абдуліної, Ю. Азарова, Н. Болдирєвої, Т. Ільїної, Л. Кондрашової, В. Сластьоніного, Р. Хмелюка та ін. сформовано визначення підготовленості до професійної діяльності, сформульовано зміст і структуру даних понять, визначено головні параметри й передумови, котрі мають суттєвий вплив на ефективність підготовки, тривалість, динаміку та стійкість професійної готовності. Впродовж останніх років у доробках українських дослідників, а саме Н. Волкової, В. Гриньової, П. Гусака, В. Лозової, Т. Суценко та ін. досліджуються різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх освітян [12].

На наш погляд, кожна з підсистем професійної підготовки майбутніх вихователів становить інтегративну цілісність, в якій містяться:

- загальна мета (формування всебічно-розвиненої особистості вихователя);
- єдина внутрішня організація (система взаємозв'язків);
- характеристики взаємозв'язків і взаємозалежностей різноманітних структурних елементів та активна взаємодія із зовнішнім середовищем.

Так як у змісті професійної підготовки педагогів визначаються потреби соціального суспільного розвитку, разом із підвищенням вимог стосовно представників педагогічних професій, характеру педагогічної діяльності у класифікації профпідготовки щодо процесів креативного пошуку шляхів та технологій перебудови системи професійної підготовки фахівців із врахуванням сучасних педагогічних технологій.

Проведений аналіз доводить, що при комплексному вирішенні сучасних завдань підготовки педагогів часто постають питання щодо загальнокультурного розвитку і педагогічно-психологічної освіти, отже, деонтологічного виховання майбутніх педагогів. Особливо це стосується формування морально-правової культури майбутнього педагога, проблеми особистісної відповідальності педагога перед суспільством і самим собою, що дозволяє інтегрувати, підвищувати та визначати рівень професійної підготовки сучасних вихователів, тим самим визначаючи професійні компетентності сучасного вихователя, такі як: прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, предметно-методична, здоров'язбережувальна, проектування, психо-емоційна, педагогічне партнерство, морально-етична, здатність до навчання продовж життя, інформаційно-комунікаційна.

Отже, при комплексному вирішенні педагогічних завдань щодо підготовки майбутніх педагогів беремо до уваги проблеми культурного розвитку, психологічного та педагогічного виховання майбутніх педагогів, особливості формування його морально-правової та деонтологічної культури. Одним із можливих варіантів вирішення цієї проблеми є включення до

навчальних планів предметів за вибором (спецкурсів) з основ деонтологічної культури педагогів, тобто звертаючись до педагогічної деонтології, з'являється можливість поєднувати та вдосконалювати професійну підготовку вихователів у вищих навчальних закладах.

Неможливо завчасно вказати вихователю, як йому треба діяти в різноманітних ситуаціях, ці педагогічні ситуації іноді бувають зовсім нестандартними, критичними, екстремальними, в які часто попадає вихователь під час своєї професійної діяльності. Тому слід готувати майбутніх фахівців як треба поводитися в різних життєвих ситуаціях і взаємодіяти з іншими учасниками педагогічного процесу, а саме беручи до уваги дітей, батьків, колег, представників керівництва, представників спільних спеціальностей та ін., керуватися деонтологічними правилами, нормами та принципами:

- формування професійної орієнтації, що передбачає в процесі професійної діяльності відповідну складність, нестандартну та нетрадиційну поведінку;
- формування системи знань стосовно принципів, норм, вимогам, котрі висвітлені у нормативно-правових документах, та і нормах моралі, в тому числі й професійної, які постають перед вихователем як особистістю;
- допомога у розвитку вмінь та навичок щодо здійснення в нормованої поведінки під час різних ситуацій у практичній професійній діяльності;
- допомога сформувати уміння щодо здійснення рефлексії особистої поведінки.

Науковців, що досліджують процес професійної підготовки майбутніх педагогів вважають, що готувати майбутніх фахівців можливо лише в рамках педагогічного процесу, котрий має визначення як процес, який реалізовує цілі освіти й виховання в умовах системи та організовується взаємодія вихованців та вихователів; інші дослідники зазначають, що необхідно забезпечити безперервність навчального процесу та професійної підготовки в реальній

професійній діяльності та наголошують на важливості самоосвіти та самовдосконалення [21].

Вважаємо за необхідне наголосити, що незважаючи на різноманіття поняттєвих нюансів, котрі вкладено авторами у визначення «підготовка до педагогічної діяльності», в цілому її аспекти об'єднує розуміння визначення «підготовка» як процесу формування, покращення знань, умінь та навичок, якостей особистості, котрі необхідні для виконання чіткої діяльності та реалізуються під час навчання, самоосвіти та професійної діяльності тощо.

Важливим етапом під час підготовки майбутнього вихователя до професійної діяльності виступає період навчання у вищому педагогічному закладі, в якому створюються теоретичні та практичні засади готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Високоосвічений фахівець – це людина, котра оперує знаннями (усвідомленнями) сутності власної діяльності, вміє орієнтуватися в інваріантних ознаках доцільних явищ та може знаходити й перетворювати їх у кожній конкретній події та, що найвагоміше, дана особистість може тим самим завбачувати й прогнозувати досить глибокі зміни й завдання, методи їх розв'язання [26].

Отже, особливості професійної поведінки педагога, і в зв'язку з цим актуальність педагогічної деонтології як напряму педагогічної науки, в сучасних умовах обумовлена зростаючими вимогами до професіоналізму та компетентності педагога, де професіоналізм розглядається як обізнаність у професії та сукупність особистісних якостей людини, які необхідні їй для успішного виконання фахової діяльності; а компетентність – індивідуальна характеристика рівня відповідності професії, сукупність знань, умінь і особистісних якостей людини, які дають їй змогу діяти самостійно та відповідально і досягати високих результатів у своїй роботі.

Основою професійного зростання педагога є його моральне самовдосконалення на етичних засадах. Саме цей шлях є першоосновою становлення і розвитку особистості.

Просуваючись у своєму моральному вдосконаленні, людина усвідомлює інтереси суспільства і правила поведінки в ньому, так формується моральна самосвідомість особистості, правила поведінки в суспільстві.

Осмислюючи можливі протиріччя між різними моральними позиціями, переконаннями, в особистості з'являється можливість робити узагальнення, передбачати результати своїх дій, отже, формуються власні деонтологічні почуття, універсальні і послідовні принципи.

У цьому контексті доцільно згадати базові принципи гуманної педагогіки, що ґрунтуються на совісті та любові до дитини; передбачають особливу форму соціальної взаємодії, в якій педагог виступає прикладом для дитини та спирається у виборі педагогічних методів і прийомів на деонтологічні норми і правила, що регламентуються професією. Саме ці питання стають актуальними щодо формування деонтологічної культури майбутніх педагогів як носіїв моральних критеріїв людства та закладають основи для конструювання орієнтирів рефлексивної свідомості і поведінки дитини.

У гуманістичній педагогіці головним завданням є допомога у самовизначенні особистості, виявлення її власної природи.

Матеріали теоретичного дослідження дозволяють згрупувати наукові підходи в контексті проблеми дослідження, а саме:

- розроблено методологічно-теоретичні основи розвитку та формування особистості педагога науковцями С. Архангельським, С. Виршловським, Н. Кузьміною, Ю. Кулюткіним, Г. Сухобською, В. Сластьоніним, А. Щербаковим та іншими [56, 58];

- у доробках О. Абдуліної, Ю. Азарова, І. Зязюна, М. Левіної, Л. Спірина та ін. досліджено та описано проблеми формування професійно-педагогічних умінь та якостей майбутніх педагогів, визначено їхню професійну готовність стосовно практичної діяльності [22];

- праці М. Букача, О. Гармаша, В. Гриньової, Т. Іванової, І. Ісаєва та ін. описували вивчення та дослідження питань стосовно формування важливих

професійно-особистісних якостей випускників і культуру викладання майбутніх вихователів [15];

- А. Дусавицький займався дослідженням мотиваційної сфери [19];

- доробки Л. Ахметзянової, В. Гасарєвської, Т. Деркач та ін. описували положення щодо педагогічно-соціального спрямування здобувачів освіти та викладачів закладів вищої освіти [41].

Отже, аналіз показує, що в останні роки існує багато передумов, котрі спонукають до створення, використання та застосування нових підходів стосовно професійної підготовки педагога у закладах вищої освіти. Проаналізувавши соціально-економічні, науково-практичні та психолого-педагогічні передумови щодо підготовки майбутніх педагогів у вищому закладі освіти, ми впевнені, що основною ідеєю є гуманізація навчального процесу, котра взаємопов'язана із загальною гуманізацією сучасного суспільства та стверджує пріоритет загальнолюдських ціннісних позицій, накопичений великий потенціал, використання якого допоможе принципово змінити професійну підготовку майбутніх педагогів.

В цьому контексті зазначимо, що метою професійної підготовки є безперервна професійна самоосвіта та самовдосконалення майбутнього педагога, його загальна культура, соціальна етика та професійний розвиток, «інтегрування особистісного положення майбутніх педагогів (мотивація та ціннісне відношення стосовно майбутньої діяльності) та їх професійних компетентностей» [63].

Таким чином, рушійні сили розвитку та вдосконалення змісту, структури і методики професійної готовності вихователів, джерела та стимули її поступального розвитку різняться між собою:

- постійно зростають вимоги стосовно педагога та можливості їх цілісного відображення та врахування у професійній системі підготовки у закладах вищої освіти;

- відбуваються зміни щодо змісту педагогічної праці, на які мають вплив різноманітні фактори, та рівні їх відображення у змістах та методиках професійної підготовки;
- за допомогою умов навчання відбуваються посилення соціальної значимості науки та фактичного змісту навчальних предметів у закладах вищої освіти через умови навчання;
- підвищується об'єктивна значущість педагогічної теорії в педагогічній діяльності та рівень її розвитку [74].

Результати дослідження теоретичних доробок відомих науковців дають підстави стверджувати, що за традицією вища школа була зорієнтована більше у сфері підготовки фахівців, котрі спроможні до удосконалення техніки, що має функціонування в межах технології, зміни в якій відбуваються повільно. Головним завданням вищої освіти було надати майбутнім педагогам достатню кількість знань, котрі були не тільки в теоретичному напрямку, а й підкріплювалися практичними вміннями та навичками, а згодом перетворилися б у певну сукупність професійних знань, навичок та умінь. Саме це і відображалось під час визначення структурної схеми професійної готовності майбутніх фахівців, котра майже не була зорієнтована саме на розвиток творчості, професійного мислення та поєднання особистої культури майбутнього фахівця із загальною культурою особистості.

Отже, питання професійної готовності педагогів до відповідальної професійної діяльності, що визначені у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та інших законодавчих документах, вимагає від майбутнього педагога бути здатним до творчої самоорганізації, самоосвіти та можливості впровадження сучасних освітніх технологій у освітньо-виховний процес закладу дошкільної освіти, що вимагає узагальнювати інноваційний педагогічний досвід, критично оцінювати результати власної педагогічної діяльності, творчо працювати у напрямку професійного самовдосконалення тощо.

Висновки до першого розділу

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що передумовою деонтологічної культури майбутнього педагога є його сформованість як особистості, світоглядна зрілість, внутрішня спрямованість на опанування професійних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійної діяльності.

Саме тому в рамках теорії та практики професійної підготовки майбутніх вихователів формується нове розуміння педагогічної освіти, ефективної з точки зору суспільства та людини. Найважливішим результатом такої освіти є не сума знань та умінь, а певна «система координат», котра визначає поведінку, культуру особистості та знаходиться в особовому арсеналі фахівця. Це твердження ми пов'язуємо з об'єктом нашого дослідження – формуванням деонтологічної культури майбутніх педагогів.

Отже, професійно підготовлену людину сьогодні відрізняють наступні якості:

- гнучке, розвинене мислення; здатність швидко реагувати на соціально-економічні та культурні потреби суспільства;
- толерантність – терпимість, уміння розуміти й приймати інших людей, інші культури;
- готовність до постійної самоосвіти та самовдосконалення;
- соціальне, психічне, фізичне здоров'я, здатність витримати темп і насиченість сучасного способу життя;
- духовна розвиненість, уміння гармонізувати свої стосунки з навколишнім соціальним і природним середовищем.

Виходячи з того, що визначальною умовою особистісного та професійного становлення майбутнього педагога виступає орієнтація на ціннісну взаємодію суб'єктів навчально-виховного процесу, суть формування особистісних якостей полягає в тому, що людина знаходить форму визначення себе в світі – самовизначення. В цьому контексті зазначимо, що науковці

вказують на одну надзвичайно важливу характеристику самовизначення – його орієнтованість в майбутнє.

Ідеї самоорганізації, саморозвитку, самовизначення, самореалізації та самоактуалізації, проголошені гуманістичною філософією, педагогікою та психологією, виявилися особливо актуальними в сучасній соціокультурній дійсності, де:

- особистість розглядається як складна система, яка здатна до саморозвитку;
- визнається унікальність, неповторність траєкторії розвитку, самоцінність кожної особистості;
- цільові установки освіти зміщуються з завдання інформатизації в бік створення умов розвитку та саморозвитку людини.

Проведений аналіз наукової літератури з питань деонтологічної культури майбутнього вихователя свідчить про те, що проблема виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів обумовлена суспільними змінами, розвитком гуманістичної педагогіки, яка ґрунтується на визнанні унікальності, індивідуальності, цінності та неповторності кожної особистості.

На підставі вивчення психолого-педагогічної, філософської та культурологічної літератури, нами було зроблено узагальнення, згідно якого деонтологічна культура – складна відкрита система, яка здатна до самоорганізації. Вона включає морально-етичні постулати суспільства та транслює підростаючому поколінню морально-деонтологічні цінності окремої нації та всього людства.

За результатами теоретичного аналізу виявлено, що деонтологічна культура виступає умовою досягнення гармонії з собою та навколишньою дійсністю, засобом створення внутрішнього світу особистості, багатства його змісту, що відображає життєві ідеали та спрямованості людини.

Отже, ми розуміємо «деонтологічну культуру майбутнього педагога» як гармонію професійно-індивідуального мислення, знань, почуттів, які

виявляються в особистісній позиції та сприяють успішному здійсненню творчої професійної діяльності.

Згідно з логікою системно-структурних досліджень, формування деонтологічної культури розуміється нами як цілісний процес становлення особистості майбутнього педагога та здійснюється на основі взаємодії з навколишнім середовищем, урахуванням особистісних характеристик і специфіки професійної підготовки у педагогічному коледжі.

Таке розуміння стало підставою для визначення структури деонтологічної культури як сукупності взаємопов'язаних компонентів: аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого.

Отже, за результатами теоретичного аналізу можна зробити висновок, що поняття «деонтологічна культура» визначається як гармонія мислення, знання, почуттів, які виявляються в особистісній позиції, поведінці та вміннях, що сприяють успішній творчій реалізації людини. Сутність деонтологічної культури полягає в орієнтації на людину та розглядається як цінність світової та вітчизняної багатонаціональної культури, що сприяє успішній адаптації людини до навколишнього динамічного соціуму, відкриває потенційні можливості особистості та сприяє професійному, особистісному зростанню.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

2.1. Педагогічні умови виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів

Результатом економічних і соціокультурних змін у суспільстві визначилися основні тенденції гуманізації вітчизняної системи освіти, що вплинуло на вимоги щодо цільових орієнтирів і змісту педагогічної діяльності. У цій ситуації вітчизняна освіта потребує педагога, здатного реалізовувати гуманістичну парадигму, бути толерантним і володіти високим рівнем деонтологічної культури.

У нашому дослідженні ми виходили з припущення, що деонтологічна підготовка майбутніх вихователів може бути ефективним засобом розвитку професійних компетенцій, відображених у вимогах стандарту професійної освіти на основі формування аксіологічних і моральних основ професійно-деонтологічного світогляду.

Для формування деонтологічної культури майбутніх вихователів необхідно створити педагогічні умови, впроваджувати форми та методи, які сприяли б процесу поступового переходу здобувача вищої освіти педагогічного коледжу в позицію суб'єкта навчально-пізнавальної та професійно-деонтологічної діяльності.

Під педагогічними умовами ми розуміємо систему педагогічних впливів і способів формування особистості, а також можливостей для її власного розвитку, які містяться в соціально-культурному та освітньо-предметному оточенні.

Педагогічні умови формування деонтологічної культури майбутніх вихователів розглядаються як сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників,

необхідних і достатніх для глибокого та якісного оволодіння професійно-деонтологічними знаннями з усвідомленням фахової значимості, цінності та доцільного використання професійно значимих умінь у майбутній педагогічній діяльності.

Зазначимо, що сукупність запропонованих нами педагогічних умов формування деонтологічної культури майбутнього вихователя виходить з визначеної структури деонтологічної культури особистості та передбачає формування всіх її компонентів (аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого).

До педагогічних умов, що сприяють успішному формуванню деонтологічної культури майбутнього педагога, нами віднесено:

- створення динамічного освітнього середовища, спрямованого на прояв професійно-деонтологічних якостей через включення здобувачів вищої освіти у кооперативно-рефлексивну та ціннісно-орієнтовану діяльність;
- здійснення особистісно-орієнтованого навчання шляхом реалізації принципів діалогічності, дискусійності, вибору конкретних деонтологічних ситуацій і методів;
- викладання гуманітарних дисциплін з орієнтацією на деонтологічно-ціннісну спрямованість із метою досягнення саморозвитку та самоорганізації майбутніх вихователів.

Отже, формування деонтологічної культури як інтегративної якості майбутнього вихователя функціонально відбувається у процесі саморозвитку. Якщо ціннісність як центральна базова якість особистості характеризує, що для людини є головним, найбільш значущим у житті, то відповідальність (внутрішній або зовнішній локус контролю) стимулює саморозвиток як психологічний механізм «людинотворчості», доброзичливого відношення до інших, готовність до конструктивного діалогу, взаєморозуміння. Це дає підстави стверджувати, що внутрішня єдність, цілісність особистості є інтегральною або системоутворюючою характеристикою зрілості людини.

Тому можна стверджувати, що побудована нами система навчання моральної підготовки вихователів базується на цілісності, тобто забезпеченні інтеграції вихідних компонентів у систему, захист її цілісності та створення умов для її функціонування. Цілісність системи зумовлена тим, що вона здійснюється в рамках загальної навчальної діяльності: постановки цілей, мотивації, вирішення навчальних проблем, методів дій, контролю та самоконтролю. Кінцевий результат залежить від узгодженості та інтерактивності всіх елементів системи, а також зв'язку між ними. Взаємодія між елементами забезпечує негативні ефекти, які компенсують один одного (відсутність мотивації до навчання, незадоволені освітні потреби тощо) та позитивні фактори, що підсилюють один одного, та роблять деонтологічні знання та вміння особистісно необхідними та значущо-перспективними [74].

Системоутворюючі компоненти встановленої деонтологічної системи навчання вихователя є найближчими та віддаленими цілями діяльності. Мета полягає в тому, щоб зосередитись на всіх складових педагогічного процесу, тим самим об'єднуючи їх.

Слід зазначити, що головними вимогами до сучасних вихователів є дотримання у власній професійній діяльності морально-деонтологічних норм, вимог, принципів, котрі встановлені нормативними документами, дотримання та виконання визначених етичних норм та принципів загальнолюдської та професійної моралі, що стосуються вихованців, батьків, колег, керівництва та інших учасників освітнього процесу, головною метою деонтологічної підготовки є: по-перше, ознайомлення майбутніх фахівців із деонтологічними вимогами та нормами, вироблення відповідальної власної позиції, згідно якої вони не тільки повинні дотримуватися моральних вимог та норм, а взагалі не могли б ніяк по-іншому діяти, щоб їх розуміння та виконання стали сутністю кожного педагога [67].

В цьому контексті зазначимо, що деонтологічна підготовка майбутніх педагогів є цілеспрямованим і контрольованим процесом, що забезпечує виховання деонтологічної культури, формування професійних якостей

особистості, які необхідні для реалізації стандартизованої професійної поведінки у майбутній професійній діяльності.

Отже, порівнюючи структурні компоненти інших цілеспрямованих процесів, деонтологічна підготовка майбутніх вихователів має власну структуру, а саме: цілі, завдання, структурні елементи, функції, комплекс педагогічних умов та передбачає оволодіння майбутнім педагогом знаннями стосовно нормативної поведінки під час вирішення педагогічних завдань та професійної діяльності; сформованістю умінь та потреб поводитися відповідально та будувати взаємовідносини у системі «людина-людина», беручи за основу деонтологічні принципи, норми та вимоги, уміння здійснювати рефлексію своєї поведінки.

Так сучасні наукові дослідження щодо професійної підготовки майбутніх педагогів характеризуються встановленням загальної концепції викладання у вищій школі та впровадженням відповідних технологій для цього. Саме цілеспрямований систематично організований педагогічний процес у вищих навчальних закладах визначає методологічні позиції, виділяє закономірності та принципи навчання, здійснює пошук специфічних методів виховання у майбутніх педагогів деонтологічної культури [66].

Що стосується створення педагогічної технології навчального процесу щодо професійної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти, ми можемо виділити три напрямки її практичного використання та вирішення педагогічних проблем і завдань. Перший напрямок – це створення експертних моделей як еталону для реалізації соціального замовлення. Другий напрямок включає розробку специфічних методів підготовки фахівців у галузі психології та педагогіки. У третьому напрямку здійснюється відображення досліджень стосовно розробки навчальних технологій на прикладі певних спеціальних предметів [64].

Більш детально розглянемо педагогічні умови, що, на наш погляд, забезпечують виховання деонтологічної культури майбутнього педагога.

Створення динамічного освітнього середовища вимагає створення активного навчально-виховного середовища вищого закладу освіти, де професійні якості особистості формуються та розвиваються; динамічне освітнє середовище ми розуміємо як особливе соціокультурне середовище, яке створює умови особистісного розвитку майбутнього педагога.

Враховуючи те, що сучасний педагог має бути всебічно освіченою, конкурентоспроможною, мобільною, самостійною особистістю у прийнятті професійних рішень, відповідальним за наслідки професійної діяльності, гармонійно розвиненим, володіти науковим стилем мислення та деонтологічною культурою, соціокультурне середовище, в якому існує та розвивається особистість майбутнього фахівця перебуває в стані постійних змін і розвитку, тобто має динамічний характер. Невміння здобувачів вищої освіти адаптуватися до відповідних трансформаційно-динамічних змін породжує в них почуття незадоволеності досягнутим і бажання більш повного задоволення своїх соціально-психологічних потреб. Ця невідповідність між реальним та ідеальним, наявним і можливим, набираючи форми морально-психологічного протиріччя між задоволеністю та незадоволеністю, стає для здобувачів освіти рушійною силою активності у пошуку дій, в яких особистість намагатиметься знайти розв'язання цієї проблеми.

У науковій літературі знаходимо широке вживання дефініції «середовище». У світі науки воно не має чіткого й однозначного визначення. У найзагальнішому вигляді під навколишнім середовищем розуміється сукупність умов і впливів, які оточують людину. При аналізі системи «людина-середовище» положення людини розглядається як центральне (людиноцентризм у філософському розумінні).

Загальновідомо, що середовище людини охоплює комплекс природних і соціальних чинників, які впливають на життя та діяльність особистості. Чим більше й повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний та активний саморозвиток. Людина одночасно є продуктом і творцем свого середовища, яке дає йому фізичну

основу для життя, забезпечує можливості інтелектуального, морального, суспільного, професійного та духовного розвитку. Основними параметрами цього розвитку виступають стосунки, цінності, символи, предмети.

У зарубіжній дидактиці прийнято поняття «середо-орієнтованого навчання» – навчання за допомогою особливого «навчального середовища» як сукупності системних формуючих впливів предметного, соціального та інформаційного середовищ [1].

Освітнє середовище як підсистема соціокультурного середовища – це складна структура суспільних, матеріальних і духовних умов, в яких реалізується навчально-виховна діяльність людини [9].

У сучасній науково-педагогічній літературі можна знайти наступні визначення освітнього середовища:

- система ключових чинників, які визначають освіту та розвиток особистості: люди; суспільно-політичний устрій держави; природне та соціокультурне середовище, яке включає культуру педагогічної діяльності; засоби масової інформації; випадкові події [9];

- частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їх елементів і суб'єктів освітніх процесів [59];

- предметно-просторове оточення особистості, в якому вона здійснює навчально-виховну діяльність, розширене за рахунок інформаційного середовища [68];

- система організаційних умов і впливів формування особистості, а також можливостей її розвитку, що містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні [43];

- середовище, в центрі якого знаходиться особистість, власне «Я» людини, яке сприяє самоактуалізації, особовому зростанню [76];

- середовище, яке забезпечує створення умов, сприяючих самореалізації особистості, становленню її самосвідомості, формуванню єдиної картини світу, виявленню своїх здібностей [2];

- особливий особистісний простір пізнання та розвитку, де людина розвивається згідно своїм індивідуальним особливостям [39].

Виходячи з того, що педагогічні умови виховання деонтологічної культури майбутнього вихователя розглядаються нами як структурне поняття, яке несе в собі загальне, одиничне й особливе, особливістю динамічного освітнього середовища є те, що воно забезпечує відкритість, динамічність і варіативність змісту, форм і методів творчої діяльності; диференційований, індивідуальний і творчий підходи до особистості.

Базовими принципами функціонування динамічного освітнього середовища як відкритої, цілісної системи є:

- методологічні принципи об'єктивності, науковості, доказовості; концептуальної єдності, узгодженості, несуперечності елементів; системності (врахування взаємодії різних рівнів системи); факторності (виділення умов, чинників, які сприяють переходу до проєктованого освітнього середовища);

- організаційні: особистісного цілепокладання здобувачів освіти; вибору індивідуальної освітньої траєкторії; креативності (активна творча, соціально орієнтована діяльність); ситуативності навчання (опора на навчально-виховні ситуації); рефлексивне просування в освітньому просторі; орієнтація на самореалізацію; толерантності, діалогічності культур і наукових шкіл; гнучкості (оперативного реагування на зміни обставин);

- змістовні: інваріантні основи побудови змісту освіти; контекстуальні (входження в контекст особистісно-сміслової сфери особистості); завершеного комплексу інформації, її повноти та самодостатності; опора на професійну мову, легкість та образність мови; опора на позитивні емоції у деонтологічному спілкуванні.

Враховуючи те, що навчально-виховний процес розглядається нами як цілісна система, що саморозвивається та самоорганізується, перераховані принципи не являються вичерпними, тому можна керуватися не всіма принципами відразу, а «добудовувати» середовище на основі перерахованих принципів поетапно.

Отже, навчально-виховна система, яка функціонує у конкретному соціально-культурному середовищі, виступає не тільки як педагогічне, але й як соціокультурне явище, вона виконує низку важливих соціокультурних функцій у житті суспільства: світоглядну, гносеологічну, адаптивну, інформативну, аксіологічну, креативно-мистецьку, соціальну, етично-естетичну, деонтологічну тощо.

Однією з педагогічних умов виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів ми виділяємо здійснення особистісно-орієнтованого навчання шляхом реалізації принципів діалогічності, дискусійності, вибору конкретних ситуацій і діалогічних методів. Особистісно-орієнтоване навчання дозволяє перенести акцент у діяльності викладача з активної педагогічної дії на особистість у сферу самонавчання та саморозвитку здобувачів освіти. Ми вважаємо, що при такій організації навчання включаються механізми внутрішньої активності особистості в їх взаємодії з навколишнім середовищем, набуваються уміння та навички роботи в команді, формується самосвідомість особистості.

Вітчизняні вчені (В. Андрієвська, Г. Балл, А. Волинець, Г. Згурський, О. Киричук) вказують на те, що діалогічність є властивістю історичного та культурного розвитку суспільства, саме тому деонтологічна культура особистості нерозривно пов'язана з розвитком різних сфер суспільного життя [16]. Завдяки використанню діалогу як методу навчання вдосконалюються та взаємозбагачуються діалогічні стосунки, що сприяє засвоєнню соціально-культурних норм і цінностей, отже, вихованню деонтологічної культури особистості.

Деонтологічна культура реалізується також і за допомогою педагогічної вимогливості. Педагогічна вимогливість – це глибоко продумана лінія поведінки педагога-вихователя, яка не містить формалізму, догматизму, деспотизму у професійних діях. Вимогливість – це вміння педагога підходити до оцінки особистості дитини, її поведінки, знань та умінь на основі найвищих суспільних критеріїв, постійного усвідомлення необхідності вдосконалення

особистості вихованця, його ерудиції, культури, моральності. Основою вимогливості до дитини є повага як професійно-моральна норма деонтологічної культури, а також необхідна умова співробітництва [33].

Цілісність як інтеграція вихідних компонентів у систему, зумовлена тим, що вона здійснюється в рамках навчальної діяльності: постановки цілей, мотивації, вирішення навчальних проблем, методів дій, контролю та самоконтролю. Кінцевий результат залежить від узгодженості та інтерактивності всіх елементів системи, а також зв'язків між ними. Взаємодія між елементами забезпечує гармонійний вплив на негативні елементи, такі як відсутність мотивації до навчання, незадоволені освітні потреби та інші. Позитивні фактори підсилюють значущість один одного та роблять набуті знання та професійні вміння особистісно необхідними та значущо-перспективними.

Базуючись на тому, що педагогічна професія – особлива за своєю сутністю та відрізняється специфікою мети, предмета, засобів праці та її результатів, формування деонтологічної культури майбутнього педагога розглядається як цілеспрямований процес залучення підростаючого покоління в існуючу систему соціальних взаємин з метою оволодіння соціальним досвідом і культурою, всебічний особистісний розвиток.

Оволодіння основами деонтологічних знань впливає на корегування за допомогою психолого-педагогічних засобів негативних впливів на особистість різних об'єктивних і суб'єктивних факторів. А безпосередній вплив педагога на вихованців як досвідченої, авторитетної людини, яка володіє відповідними знаннями, вміннями, почуттями, волею зумовлює перетворювальний процес, участь в якому змінює як вихованців, так і педагога, розвиваючи в них одні якості та нівелюючи інші.

2.2. Структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури

Моделювання у педагогічних дослідженнях дозволяє зробити процес формування особистості більш цілеспрямованим, технологічним і прогнозованим.

«Модель – це проект, інформаційне, натуралістично-матеріальне чи описово-макетне уявлення предмета; об'єкт або явище, що є тотожною чи спрощеною версією модельованого об'єкта, проекту чи явища (прототипу)» [8].

Моделювання застосовується для вдосконалення педагогічного процесу та пов'язане з розкриттям змістовного і динамічного аспектів. «Для побудови змістовної моделі об'єкта, що діагностується (властивості, якості, сфери діяльності) як цілісності необхідно:

- на підставі теоретичного аналізу філософської, психологічно-педагогічної літератури визначити, що діагностується як цілісність і виявити типові риси обраного феномена (діагностичні критерії, параметри, прояви);

- виявити зв'язки об'єкта з навколишнім середовищем або системою, в якій виявляються функції об'єкта, що моделюється;

- проаналізувати зміст, що діагностується (якості, сфери або властивості), виділити його компоненти, структурні складові, що забезпечують виконання виявлених функцій» [9].

Враховуючи те, що для виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів, необхідні певні знання, уміння та навички, ми пропонуємо майбутнім вихователям швидко та правильно (на власний погляд) орієнтуватися в умовах деонтологічного спілкування; планувати свою професійну діяльність згідно цілям, умовам, часу та ситуаціям; вірно вибирати зміст деонтологічного спілкування; знаходити відповідні деонтологічні засоби для передачі цього змісту; забезпечити зворотний деонтологічний зв'язок.

Зазначимо, що проектування освітніх цілей є відправною точкою наукового підходу до проектування. Освітні цілі мають бути представлені у

вигляді ієрархічної системи: від кінцевої (перспективної) мети до цілей вивчення окремих навчальних дисциплін, розділів і тем. Перспективні навчальні цілі слід ставити, виходячи з необхідності виховання не лише (і не стільки) грамотного, висококваліфікованого фахівця, але, перш за все, гармонійно високоморальної, духовно багатой особистості, яка володіє сучасним науковим світоглядом, високою креативністю, здатна до постійної самоосвіти, саморозвитку, самореалізації, саморефлексії. Надання здобувачам вищої освіти можливості самому задавати освітні цілі, спеціальне навчання цьому мистецтву є найважливішим кроком на шляху до побудови кожною людиною своєї індивідуальної освітньої траєкторії та від неї до створення освітнього середовища, що враховує інтереси, мотиви, прагнення особистості, досягнутий рівень її розвитку та саморозвитку.

Виділяючи стратегічні вимоги, що пред'являються до проектного освітнього середовища, можна спроектувати умови, які сприяють задоволенню потреб самоактуалізації кожною особистості:

- особистісна орієнтованість – спрямованість на особистість як мету, вищу цінність освіти, визнання унікальності та неповторності кожною особистості;
- цілісність – органічна єдність всіх її складових;
- взаємозв'язок і взаємообумовленість основних компонентів середовища;
- відкритість соціокультурного середовища для змін;
- синергетичний характер розвитку (здатність до самоорганізації та саморозвитку);
- варіативність по відношенню до індивідуальних особливостей і потреб особистості;
- культуросообразність як можливість переосмислення старих і створення нових культурних норм в процесі освіти [18].

Педагогічне проектування, яке спрямоване на прояв професійно-деонтологічних умінь через включення здобувачів вищої освіти у

кооперативно-рефлексивну та ціннісно-орієнтовану діяльність, базується на розумінні освіти як дії на майбутнього фахівця щодо цінностей самонавчання, самовиховання, творчого саморозвитку особистості.

Теоретичний аналіз педагогічної літератури дозволив встановити, що в умовах динамічних суспільних змін проектування стає принципово новим і фундаментальним способом адекватних змін в освіті, виявлення внутрішніх механізмів розвитку. Педагогічне проектування інтегрує в собі сукупність різних видів людської діяльності (педагогічної, наукової, управлінської), які зв'язані з ідеальним конструюванням (розробкою проектної ідеї). Парадигма проектування в навчально-виховній діяльності включає:

- власне педагогічне проектування – побудова освітньої практики, яка розвивається; освітніх технологій, способів і засобів педагогічної діяльності;
- психолого-педагогічне проектування розвиваючих освітніх процесів, що створює умови становлення особистості як суб'єкта власного життя та діяльності.

Ретроспективний аналіз підходів до вирішення проблеми проектування в освіті дозволив з'ясувати, що важливі ідеї в цьому аспекті були висловлені вітчизняними педагогами минулого століття (А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький). У 60-і рр. прозвучала думка про необхідність формування нової наукової дисципліни – педагогічного проектування та появи особливої спеціальності педагога-проектувальника [73]. Однак, лише з кінця 80-х рр. ХХ століття проектування в педагогіці стало предметом самостійного дослідження та спеціально організованої практичної діяльності.

Отже, аналіз проблеми проектування освітньої діяльності дозволив визначити, що проектування в освіті – це організована система діяльності, здійснення комплексних досліджень і проектних розробок, які забезпечують розвиток і саморозвиток освіти як форми суспільної практики. На думку О. Коберник, педагогічне проектування – багатоаспектний процес, який включає різноманітну діяльність із прогнозування, обґрунтування, втілення в

життя конкретних педагогічних об'єктів, явищ із метою забезпечення умов, котрі максимально сприяють саморозвитку та самореалізації суб'єктів освіти [27].

Метод наукового проектування, заснований на розробці сценаріїв майбутніх дій (за Г. Щедровицьким), включає алгоритм проектування навчально-виховного середовища, а саме:

- визначення освітньої ідеології (модальності освітнього середовища) та стратегії її реалізації;
- визначення конкретно-змістовних цілей і завдань передбачуваного освітнього процесу в контексті предметно-діяльнісного пристосування здобувачів вищої освіти, забезпечення їх функціональної грамотності, особистісного самовизначення;
- розробку проекту відповідного змісту навчально-виховного процесу з врахуванням ієрархічного комплексу потреб його суб'єктів;
- розробку проекту відповідної технологічної організації педагогічного процесу на основі організації діяльності, стимулів, мотивації, взаємодії;
- розробку проекту просторово-предметної організації, який відповідає принципам організації комплексного та гетерогенного освітнього середовища; орієнтація на актуалізуючий потенціал освіти; організація персонально адекватного освітнього впливу; принцип розвитку партнерських взаємодій; сприяння формуванню деонтологічної культури особистості;
- розробку проекту соціальної організації освітнього середовища, який задовольняє вимогам взаєморозуміння та задоволеності всіх суб'єктів; переважання позитивного настрою; авторитетності педагогів; участі всіх суб'єктів в управлінні освітнім процесом; їх згуртованості, самосвідомості; продуктивної взаємодії;
- проведення експертизи розробленого проекту освітнього середовища (експертиза на відміну від діагностики орієнтується не на вживання жорстких методик, які дозволяють отримати результати, а на суб'єктивну думку експертів, обумовлену їх професійною інтуїцією). Експертиза навчально-

виховного процесу передбачає традиційний аналіз формальних результатів навчання, динаміки формування деонтологічної культури особистості, а також інноваційний аналіз психолого-педагогічної організації навчально-виховної діяльності [73].

Отже, зі зміцненням позицій гуманістичного підходу в освіті перед нами постали завдання проектування навчально-виховного процесу вищого навчального закладу як багатовимірного простору, адекватного сучасним потребам майбутніх фахівців, що відповідало б тенденціям розвитку сучасної культури та технологій. В цьому контексті актуальною стає розробка гнучкої методики формування деонтологічної культури майбутнього педагога, орієнтованої не на об'єктний, предметний світ, а на розвиток внутрішнього світу суб'єктів освіти.

У процесі розробки структурно-функціональної моделі виховання деонтологічної культури враховувалися принципи:

- диференціації та індивідуалізації виховних впливів;
- опори на самоцінність кожної особистості (особистість викладача, особистість здобувача вищої освіти, особистість дитини);
- професійної спрямованості здобувачів вищої освіти;
- самостійності й активності майбутніх вихователів у діяльності;
- взаємопроникнення аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого компонентів.

Принцип диференціації та індивідуалізації виховних впливів передбачає виділення груп здобувачів вищої освіти, різних за рівнів сформованості деонтологічної культури, а також використання різних форм індивідуальної роботи з урахуванням потреб і здібностей кожного здобувача освіти.

Принцип самоцінності людської особистості передбачає розгляд майбутнього фахівця як активного учасника педагогічного процесу, а також можливість вибору форми участі у позанавчальній діяльності.

Принцип професійної спрямованості – використання в педагогічному процесі ігрових, дискусійно-деонтологічних ситуацій, що готують здобувачів освіти до професійної поведінки та діяльності.

Принцип самостійності й активності у діяльності передбачає використання професійно значущих форм діяльності, з поступовим включенням здобувачів вищої освіти як учасників, а потім і організаторів.

Принцип взаємопроникнення аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого компонентів реалізується через побудову позанавчальної діяльності на основі різноманітних форм і творчих технологій взаємодії.

Наведені принципи виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів визначили деонтологічний, проектно-цільовий, змістовний, технологічний, аналітико-результативний блоки структурно-функціональної моделі.

При цьому, діагностично-мотиваційний блок включає діагностику рівня сформованості деонтологічної культури, виявлення мотивів, інтересів і здібностей майбутніх педагогів.

Запропонована структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів являє собою відображення сутності та структури деонтологічної культури, де цільовий блок включає передбачення інтересів у формуванні деонтологічної культури; змістовний блок – комплекс професійних компетенцій, а також можливі напрямки позанавчальної діяльності здобувачів вищої освіти; технологічний блок складається з різних методів і форм організації навчальної та позанавчальної діяльності; аналітично-результативний блок характеризує критерії, показники та рівні сформованості деонтологічної культури, а також напрямки корекції виховного впливу.

Розроблена структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів представлена на рисунку 2.1.

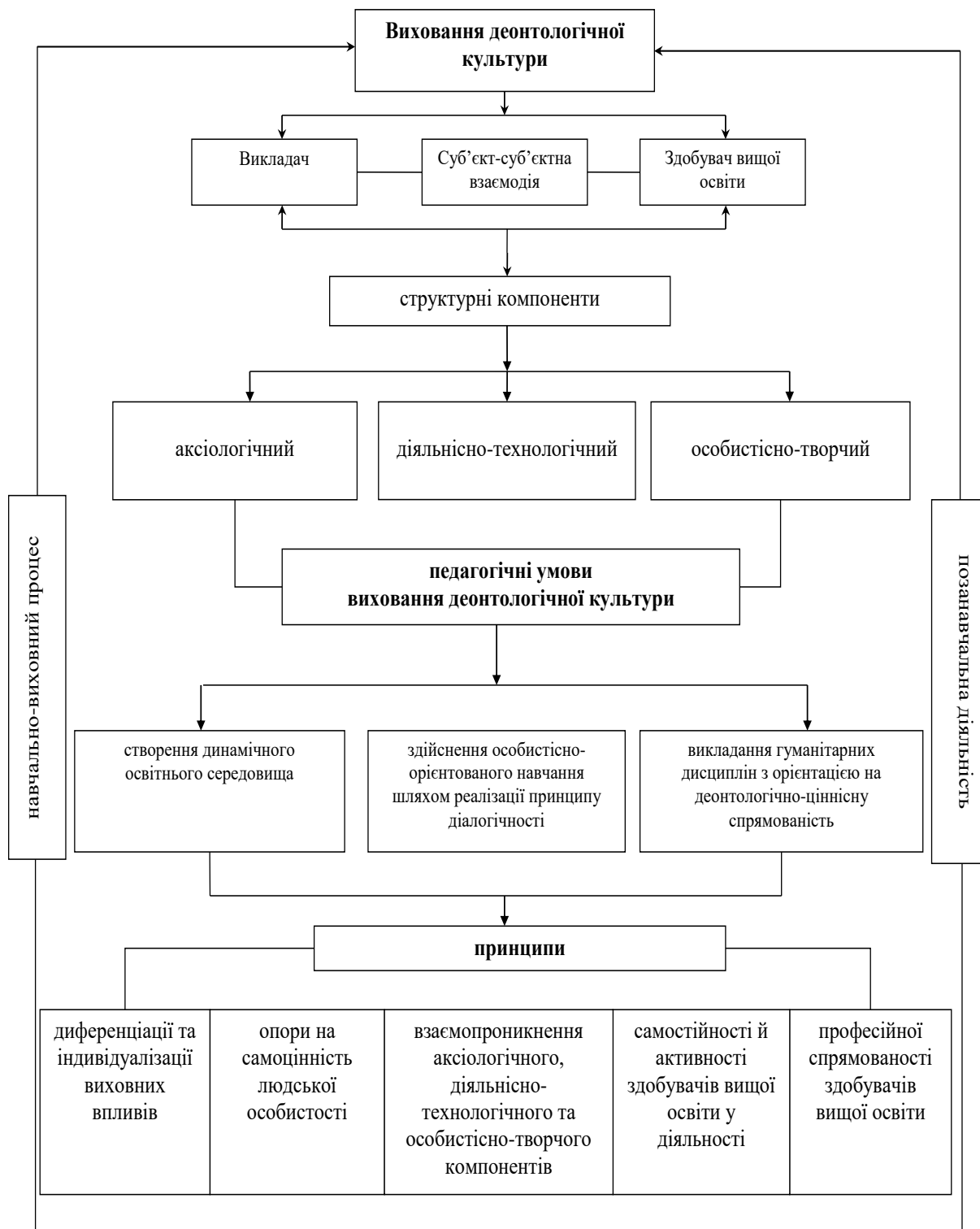

Рис.2.1. Структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів

Виходячи з того, що провідним засобом виховання деонтологічної культури майбутнього педагога виступає діяльність, всі види діяльності, які

мають суспільно-ціннісну мету, об'єктивний та особистісний зміст, позитивно впливають на процес виховання деонтологічної культури майбутнього фахівця. Вплив на сприйняття, усвідомлення та переживання особистістю дійсності залежить від мети, особистісного смислу, який певним чином оцінюється людиною, відбивається в її свідомості та самосвідомості.

Технологія виховання деонтологічної культури майбутнього вихователя полягає в організації кооперативно-рефлексивної та ціннісно-орієнтованої діяльності, які відрізняються функціональним призначенням, структурою та змістом. Змістовна частина забезпечувала обов'язковий обсяг і рівень знань, умінь і навичок, необхідний для високого рівня професійної підготовки майбутнього педагога; вона враховувала рівень інтелектуального розвитку здобувачів освіти або групи здобувачів вищої освіти і складалася з системи навчальних завдань, які сприяли професійно-деонтологічній спрямованості навчання у вищому навчальному закладі, засвоюванню здобувачами вищої освіти теоретичних знань на практиці. Зміст навчальних завдань варіювали залежно від теми заняття, предмета, рівня сформованості професійно-деонтологічних знань, умінь і навичок майбутніх вихователів.

Процес виховання деонтологічної культури у запропонованій структурно-функціональній моделі представлений послідовністю етапів – індивідуально-пізнавального (набуття досвіду міжособистісного діалогу як способу пізнання основ педагогічної деонтології); орієнтаційно-ціннісного (актуалізація деонтологічного відношення до різних педагогічних ситуацій); рефлексивно-особистісного (здатність до змістотворчості на особистісному та професійному рівнях).

Виходячи з того, що розвиток особистості в освітньому процесі йде через постійне збагачення, перетворення, зростання, якісну зміну суб'єктного досвіду та пов'язаних з ним особових сенсів (від утилітарно-прагматичних, житейських, імперативних до ціннісно-філософських), ми намагалися побудувати навчально-виховний процес таким чином, щоб особистісний досвід здобувачів освіти включити в загальну структуру, зміст навчального заняття та

регулювати його розвиток, а також використовувати як чинник вивчення програмного матеріалу.

Суб'єктність, як інтеграційна якість людини, здатна проявляти себе в різних видах життєдіяльності, у тому числі й як властивість особистості майбутнього фахівця, формування та розвиток якого передбачає навчально-виховний процес. Щодо актуалізації суб'єктного досвіду здобувачів вищої освіти, ми виходили з того, що процес суб'єктивного становлення особистості в освітньому просторі має орієнтуватися на розвиток особистості здобувача освіти як суб'єкта навчально-професійної діяльності та життєдіяльності в цілому.

Актуалізація суб'єктного досвіду здобувачів освіти у нашому дослідженні розуміється як орієнтація на пізнання, усвідомлення та перетворення суб'єкта в процесі його активної взаємодії з оточуючими. Спрямованість навчально-виховного процесу на актуалізацію суб'єктного досвіду передбачає свідоме звернення особистості до смислової сфери, рефлексії, самосвідомості, саморозвитку, зіставленню різних точок зору і, як результат – розвиток і становлення дентологічної культури майбутнього фахівця.

Процес навчання, заснований на «суб'єкт-суб'єктних» відносинах, динамічне освітнє середовище стають зовнішніми по відношенню до внутрішніх психічних регуляторів життєдіяльності студентів. Чим адекватніше різноманітним рівням розвитку суб'єктної позиції майбутнього фахівця зовнішні регулятори, тим ефективніше буде їх перехід у внутрішньо особовий план, що дозволяє розглядати освіту як чинник неперервного загального та професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога.

Щоб педагогічний вплив на особистість був цілеспрямованим і системним, викладання широкого спектру навчальних дисциплін пов'язувалося з включення природничо-наукових і технологічних знань в єдиний універсальний цикл наук про людину, суспільство, природу. Діалог позицій, заснований на вільному виборі, визначає суб'єктність викладачів і здобувачів вищої освіти та обумовлюється розвитком демократичних методів навчання,

затвердженням принципів педагогіки співробітництва, розширенням самоуправління в діяльності вузівських структур [11, 15, 19].

Стимулювання здобувачів освіти до актуалізації їх суб'єктного досвіду відбувається педагогічними засобами, які узгоджують особистісний суб'єктний досвід студента зі суспільним досвідом, де суб'єктний досвід як досвід життєдіяльності окремої людини набувається та реалізовується в ході пізнання навколишнього світу, в спілкуванні та різних видах діяльності.

Зміст суб'єктного досвіду, на нашу думку, може бути представлений трьома елементами:

- когнітивним (заснованим на знаннях), якій включає уявлення, поняття;
- операціональним (технологічним), в структуру якого входять операції, прийоми, правила виконання розумових і практичних дій;
- аксіологічним (ціннісним), якій характеризується особистісним змістом, цінностями, установками.

Ці складові можуть бути представлені по-різному, але обов'язково у взаємозв'язку. Структура суб'єктного досвіду визначається співвідношенням та ієрархією елементів, які входять до нього. Функції суб'єктного досвіду в пізнанні полягають в тому, що з позицій цього досвіду здійснюється сприйняття інформації, забезпечується індивідуальне бачення світу.

Принципового значення набуває культивування унікального досвіду студента: індивідуальне бачення, емоційні відгуки та відчуття, інтенціональність – все це має бути враховано в навчально-виховному процесі.

У цьому зв'язку зауважимо, що визнання цінності суб'єктного та спільного досвіду, цінності взаємодії, як будь-яка ідея, за своїм походженням діалогічна (полілогічна). Даний факт необхідно усвідомлювати всім суб'єктам навчально-виховного процесу.

Актуалізація суб'єктного досвіду здобувачів вищої освіти передбачає професійно-спрямоване навчання як специфічний процес пізнання особистістю об'єктивної дійсності, спрямований на оволодіння системою знань

з основ педагогічної професії, уміннями та навичками їх практичного застосування, досвідом удосконалювати себе як професіонала [25].

Тому професійна спрямованість міжпредметних зв'язків дисциплін гуманітарного циклу є педагогічно адаптованим засвоєнням базового змісту навчальних предметів на рівні вимог майбутньої професії, що забезпечує створення проблемно-пошукового діалогу як атмосфери співтворчості, співдіяльності.

Визначена характеристика виводить на цінність колективної (кооперативної) діяльності у навчально-виховному процесі. «Люди залучаються один до одного, досягаючи єдиний для всіх «предмет», і в той же час вони досягають цей предмет, лише залучаючись один до одного» [68].

Отже, формування деонтологічної культури майбутнього вихователя розглядається нами крізь призму цілісного педагогічного процесу та рефлексивно-діалогічної діяльності, яка стимулює особистісне самовизначення студентів. Використання методик, які стимулюють особистісне самовизначення, сприяє актуалізації суб'єктного досвіду студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Отже, запропонована нами структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури майбутнього вихователя базується на особистісно-орієнтованому підході, що передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей та активності здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки.

Пріоритетність особистісно-сислової сфери студентів враховувалась при розробці змісту професійно-деонтологічної підготовки майбутнього педагога: особлива увага приділяється таким компонентам деонтологічної культури як мотиваційний та операційно-практичний.

2.3. Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи щодо виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів

Одночасно з теоретичним аналізом досліджуваної проблеми нами було проведене експериментальне дослідження на базі Кременчуцького педагогічного коледжу імені А.С.Макаренка та дошкільного підрозділу Кременчуцької початкової школи № 15. У процесі експериментального дослідження нами був вивчений досвід підготовки вихователів у педагогічному коледжі, котрий забезпечує реалізацію основних компонентів деонтологічної культури.

У дослідженні взяли участь 240 здобувачів вищої освіти 1-4 курсів відділення дошкільної освіти, розділені на дві групи: контрольну та експериментальну, 7 викладачів кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти та 5 вихователів дошкільного підрозділу Кременчуцької початкової школи № 15.

На початку експериментального дослідження оцінювався реальний стан сформованості та обізнаності щодо деонтологічної культури здобувачів вищої освіти педагогічного коледжу; з'ясовувався ступінь розуміння здобувачами вищої освіти сутності основних деонтологічних понять, усвідомлення ними професійних і деонтологічних якостей майбутнього педагога, а також факторів, котрі сприяють вихованню деонтологічної культури особистості педагога. Одночасно здійснювалась перевірка розробленої структурно-функціональної моделі виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів; реалізовувалась сукупність організаційно-педагогічних умов, які сприяють вихованню деонтологічної культури здобувачів вищої освіти.

На першому етапі експериментального дослідження використовувалися методи опитування (бесіда, анкетування, інтерв'ю), тестування, аналіз змісту педагогічної документації, педагогічне спостереження, аналіз продуктів навчально-практичної діяльності здобувачів вищої освіти та вихователів закладу дошкільної освіти (есе, доповіді, звіти). Для виявлення рівня

сформованості компонентів деонтологічної культури були підготовлені реферати та наукові роботи здобувачів вищої освіти (2021 рік, здобувач вищої освіти гр. В31Б Катерина Берун із науковою роботою «Формування деонтологічної культури майбутніх вихователів у педагогічному коледжі» зайняла призове місце у 2 турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за напрямом «Професійна освіта»), погляди-звіти викладачів на педагогічну проблему дослідження.

Ефективність сформованості деонтологічної культури майбутніх вихователів визначалась за критеріями: обсяг деонтологічних знань, наявність педагогічного мислення, усвідомлення деонтологічних цінностей (аксіологічний компонент); прояв емоцій і розвиток емпатії, потреба у спілкуванні з дітьми (діяльнісно-технологічний компонент); рівень розвитку деонтологічних умінь, вміння керувати своїм емоційним станом, відстоювати свою точку зору, прояв професійно-деонтологічних якостей особистості (особистісно-творчий компонент).

Результати опитування довели, що професійна підготовка майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах є комплексною системою, що з'єднує між собою відповідно самостійні, але взаємозалежні та взаємообумовлені плани підготовки: спеціальна наука, психологічна та педагогічна освіта і загальна культура, які виконують конкретні завдання. Загальноосвітнім та фізичним розвитком педагогів займається загальнокультурна підготовка. Методична, психологічна та педагогічна підготовка здійснює формування у педагогів комплексу знань основ таких наук як педагогіка, психологія, вікова фізіологія, спеціальні методики, котрі мають на меті забезпечення у якісній підготовці до виховної та навчальної роботи в освітньо-навчальних закладах різного типу. Розвитком глибокого та всебічного розвитку знань та вмінь стосовно обраної спеціалізації, змісту і методології спеціальності виступає центром певного навчального предмету та практичних вмінь займається спеціальна професійна підготовка майбутнього вихователя.

Практика останніх років показала основні недоліки у підготовці педагогічних фахівців. Проаналізувавши різноманітні наукові підходи в контексті проблеми дослідження, нормативні документи щодо питань освіти, описаний у наукових джерелах досвід науковців-практиків в освітній галузі можна припустити, що заклади вищої педагогічної освіти не мають потрібного рівня забезпечення особистісно-професійної підготовки фахівців щодо освоєння сукупності моральних та правових норм, що регулюють виконання певних зобов'язань та відповідальності за їх порушення, та приймають рішення, виходячи з цілей, змісту та процесуальних характеристик освіти у нестандартних ситуаціях професійної діяльності.

Діагностика сформованості деонтологічної культури здобувачів вищої освіти проводилася на основі критеріїв, показників і рівнів (високий, середній, низький) за допомогою апробованих методик і стала передумовою для критичного осмислення навчально-виховного процесу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії та показники рівнів сформованості деонтологічної культури у здобувачів вищої освіти

Критерії	Показники
змістовний	знання про сутність понять «деонтологія», «педагогічна деонтологія», основні поняття і категорії деонтології (моральність, обов'язок і ін.)
рефлексивний	шанобливе ставлення до особистого досвіду дитини, ціннісне ставлення до дитинства, прояв відповідальності по відношенню до дітей
результативний	прояв відповідальності за себе і за дитину, організація самоконтролю й самокорекції, підтримка професійної честі й гідності; завоювання високого авторитету в громадській думці

Результати констатувального етапу експериментального дослідження визначили наступні показники: лише 33 студента (27,5 %) мають високий рівень сформованості деонтологічної культури за визначеними критеріями (змістовним, рефлексивним і результативним). Середній рівень сформованості деонтологічної культури показали 39 студентів (32,5 %) педагогічного коледжу.

Відсоток студентів, рівень сформованості деонтологічної культури яких характеризується як низький виявився у 48 здобувачів вищої освіти (40 %).

Отже, дослідження стану сформованості деонтологічної культури здобувачів вищої освіти педагогічного коледжу вказує на вплив таких чинників, як спілкування з педагогами, кураторами; включеність у творчу діяльність, а також на доцільність в якості форм роботи використовувати диспути, дискусії, рольові та ділові ігри.

Метою проведення експериментального дослідження була різностороння перевірка ефективності розробленої структурно-функціональної моделі, а також впровадження у навчально-виховний процес організаційно-педагогічних умов виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів. Дослідна робота проводилася у природних умовах навчально-виховного середовища педагогічного коледжу.

У ході експериментальної роботи було розроблено технологічне забезпечення процесу деонтологічної підготовки майбутніх педагогів, яке структуроване в логіці розвитку студента як суб'єкта морально-практичної діяльності на засадах особистісно-орієнтованого, аксіологічного, діяльнісного та інтегративного підходів. Технологічне забезпечення базується на основі сучасних теорій педагогічної деонтології, включає модель процесу, що розкриває зміст і послідовність етапів організаційно-педагогічних дій, спрямованих на розвиток деонтологічної готовності студентів педагогічного коледжу.

У процесі виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів значна увага приділялася цілеспрямованому відбору навчально-виховного матеріалу, в змісті якого закладені деонтологічно-орієнтовані знання, норми, цінності.

Характерною особливістю впровадження структурно-функціональної моделі стало те, що підбір запитань і завдань для студентів спрямовувався на з'ясування деонтологічного аспекту педагогічної культури, його осмислення, оцінки та визначення. Значна увага приділялася конструюванню навчально-пізнавальних проблемних ситуацій, які вимагають аналізу та самоаналізу за деонтологічними критеріями з наданням студентам можливості самоконтролю, самооцінки, самоаналізу деонтологічної діяльності та суб'єкт-суб'єктних відносин.

На практичних і семінарських заняттях студенти мають реальну можливість брати участь у групових дискусіях, ролевих іграх, які проводяться на принципах рівноправного, рівнопозиційного спілкування та при якому партнер деонтологічної діяльності не сприймається як об'єкт вивчення. Дослідження проводиться у поєднанні навчально-пізнавальної та ціннісно-коректувальної діяльності.

Цільовою характеристикою деонтологічної підготовки майбутніх вихователів є їх готовність до деонтологічної діяльності, яка забезпечує становлення професіоналізму педагога.

У свою чергу, деонтологічна підготовка майбутніх вихователів ґрунтується на комплексному використанні психолого-педагогічних впливів, впровадженні сучасних педагогічних підходів до проектування моделей і технологій, що забезпечують готовність майбутніх педагогів до деонтологічної діяльності.

Контрольні зрізи, проведені на початку та наприкінці дослідно-експериментальної роботи, дозволили визначити загальну динаміку якісних змін, що характеризують процес формування готовності майбутніх педагогів до деонтологічної діяльності. Вивчення специфіки деонтологічної культури майбутнього вихователя дозволило виявити три рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до деонтологічної діяльності.

Високий рівень сформованості деонтологічної культури характеризується значними показниками інформованості в області педагогічної деонтології.

Студенти володіють ефективними навичками морально-етичної діяльності, прагнуть до вдосконалення ціннісних основ професійної майстерності. Наприкінці експериментального дослідження такий рівень був зафіксований в експериментальних групах у 37,1 % респондентів.

Середній рівень, що характеризується неповною сформованістю знань і умінь в області педагогічної деонтології, невмінням застосовувати їх у педагогічній діяльності, був зафіксований у 33,1 % досліджуваних.

Низький рівень, що проявився негативним ставленням до морально-етичної діяльності, відсутністю деонтологічних умінь і навичок їх використання у педагогічній діяльності, характеризує 29,8 % студентів.

Проведене дослідження показало, що значній частині здобувачів вищої освіти характерні імпульсивність, невміння контролювати емоції, розбіжність між словами та діями, індивідуалістичні мотиви діяльності.

Таблиця 2.2 надає порівняння якісних змін у рівнях сформованості деонтологічної культури контрольних та експериментальних груп на початку та наприкінці проведення експериментального дослідження.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості деонтологічної культури здобувачів освіти

Групи	Експериментальна група		Контрольна група	
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту
Високий	33 (27,5 %)	45 (37,5 %)	30 (25 %)	29 (24,2 %)
Середній	39 (32,5 %)	40 (33,3 %)	36 (30 %)	38 (31,7%)
Низький	48 (40 %)	35 (29,2 %)	54 (45 %)	53 (44,1 %)

Дані, наведені у таблиці 2.2, дають підстави стверджувати, що глибина осмислення знань, норм і цінностей деонтологічної культури, котрі визначалися нами за показниками аксіологічного, діяльнісно-технологічного та особистісно-творчого компонентів, в експериментальних групах значно підвищилась після впровадження у навчально-виховний процес основ педагогічної деонтології.

Так, високий рівень розвитку деонтологічних вмінь показали здобувачі вищої освіти експериментальної групи, де показник сформованості збільшився з 27,5 % (33 особи) до 37,5 % (45 осіб). Одночасно спостерігається зменшення кількості респондентів із низьким рівнем сформованості деонтологічних знань (з 40 % до 29,2 % відповідно).

Аналіз отриманих даних переконує в ефективності розробленого технологічного забезпечення процесу деонтологічної підготовки майбутніх вихователів у педагогічному коледжі.

Отже, аналіз результатів наявного стану сформованості деонтологічної культури дозволив зробити висновки про невисокий рівень сформованості зазначеної якості майбутніх вихователів. Результати дослідження засвідчили відсутність у здобувачів вищої освіти деонтологічних знань, умінь, мислення та досвіду (аксіологічний компонент); невміння використовувати у навчально-пізнавальній діяльності деонтологічні засоби, прийоми та методи (діяльнісно-технологічний та особистісно-творчий компоненти).

Експериментально підтверджено, що студенти коледжу знають етичні правила, цікавляться моральними проблемами, прагнуть до самовиховання, бажають само реалізуватися, здатні до моральних вчинків і в той же час мають абстрактні уявлення про педагогічну деонтологію як науку.

Характеристика та аналіз реального стану сформованості деонтологічної культури майбутніх вихователів дозволяють зробити висновок про те, що проблему виховання деонтологічної культури необхідно вирішувати шляхом активної, педагогічно спрямованої взаємодії педагогічних колективів вищих навчальних закладів. Усвідомлення значимості та прояв деонтологічної поведінки як професійно-ціннісної складової свідомості, як норми для майбутнього фахівця, стає потенційним виміром самооцінки та самоаналізу сформованості деонтологічної культури як інтегративної якості майбутнього вихователя.

За результатами дослідно-експериментальної роботи виявлено динаміку позитивних змін у експериментальних групах. Дані таблиці 2.2 переконливо свідчать про те, що рівень сформованості компонентів деонтологічної культури у студентів експериментальних груп зріс і має тенденцію до подальшого зростання.

Висновки до другого розділу

Формування деонтологічної культури майбутніх педагогів забезпечується сукупністю організаційно-педагогічних умов, які сприяють успішному становленню визначеної якості майбутнього фахівця:

- створення динамічного освітнього середовища;
- здійснення особистісно-орієнтованого навчання шляхом реалізації принципів діалогічності та дискусійності;
- викладання гуманітарних дисциплін з орієнтацією на деонтологічно-ціннісну спрямованість із метою досягнення саморозвитку та самоорганізації.

Сукупність запропонованих організаційно-педагогічних умов узгоджена з трикомпонентною структурою деонтологічної культури, системоутворюючим елементом якої виступає система морально-етичних цінностей, котра виявляється в ситуаціях суб'єкт-суб'єктної взаємодії, залученні майбутнього вихователя до актуалізації деонтологічно-професійного досвіду та самовизначення.

Визначені нами організаційно-педагогічні умови виховання деонтологічної культури забезпечують індивідуальний стиль навчання здобувачів вищої освіти, що передбачає самостійний вибір активної життєвої позиції, оволодіння професійно-деонтологічними знаннями та вміннями, деонтологічним мисленням, навиками самоаналізу, самооцінки та самовизначення.

На основі результатів дослідження доведено, що в основі формування деонтологічної культури здобувачів вищої освіти у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу лежить проектування динамічного освітнього середовища, головною метою якого є створення максимально сприятливих умов для задоволення потреб самоактуалізації кожної особистості, підготовки висококультурних, висококваліфікованих кадрів, здатних самостійно вирішувати професійні завдання та орієнтуватися в педагогічних ситуаціях, базуючись на деонтологічних знаннях та принципах.

Отже, процес виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів розглядається нами як складова частина їх професійної підготовки та забезпечується створенням динамічного освітнього середовища, яке сприяє деонтологізації навчально-виховного процесу. Формування деонтологічної культури здобувачів освіти у динамічному освітньому середовищі здійснюється на основі особистісно-орієнтованого навчання в рамках залучення здобувачів вищої освіти до кооперативно-рефлексивної та ціннісно-орієнтованої діяльності.

Розроблена та запропонована нами структурно-функціональна модель виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів базується на принципах доцільності, цілісності, диференційованості, послідовності та поетапності організації ціннісно-орієнтованої діяльності, що обумовлює цілеспрямовану дію на всі сфери становлення особистості (мотиваційну, інтелектуальну, поведінкову). Це передбачає знання деонтологічних норм, соціально-культурних форм взаємодії, взаємозв'язок навчально-пізнавальної та деонтологічної діяльності особистості, здійснення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, здатність викладача бути взірцем щодо опанування деонтологічною культурою.

Отже, модель виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів передбачає безпосередній вплив-діалог як передачу власного деонтологічного досвіду, обмін професійними та особистісними позиціями у суб'єкт-суб'єктній взаємодії. У рамках такого спілкування викладач передає не лише знання, уміння і навички, але й свою культуру, систему цінностей, світогляд, що є найважливішим чинником виховання деонтологічної культури.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі розглянуто теоретичні та практичні аспекти виховання деонтологічної культури майбутніх педагогів. Результати науково-дослідної роботи переконливо свідчать про досягнення мети, виконання поставлених завдань та відкривають можливості проблемно-пошукового діалогу з питань формування деонтологічної культури здобувачів вищої освіти педагогічного коледжу.

Виховання деонтологічної культури майбутнього педагога розглядається нами крізь призму цілісного педагогічного процесу та професійно-деонтологічної діяльності, яка стимулює особистісне самовизначення. Використання методик, які стимулюють особистісне самовизначення, сприяє актуалізації суб'єктного досвіду здобувачів вищої освіти педагогічного коледжу.

У цьому контексті зазначимо, що теоретичні знання з деонтологічної діяльності мають активно реалізовуватися в процесі педагогічної практики. Програма практики має передбачати виконання здобувачами вищої освіти діагностичних завдань, спрямованих на вивчення стану готовності до деонтологічної діяльності, формування власного досвіду такої діяльності, усвідомлення себе в ролі педагога.

Перший розділ магістерської роботи висвітлює теоретичний аналіз наукової літератури, якій свідчить про те, що деонтологічна культура майбутнього вихователя – важлива складова загальної культури особистості педагога, котра відображає здатність до полікультурного бачення світу, ціннісності процесу пізнання, збагнення та рефлексивної оцінки суб'єктивних істин, особистісних сенсів і цінностей в активній взаємодії та співтворчості.

Здійснений теоретичний аналіз понять «культура», «деонтологія», «деонтологічна культура» засвідчив наявність у науково-педагогічній літературі різних підходів до визначення їх сутності. Ми визначаємо деонтологічну культуру педагога за характером ставлення особистості до

інших, самої себе та професійної відповідальності. Із позицій системного наукового підходу обґрунтовано, що деонтологічна культура особистості виявляється в:

- установці на людину як самоцінність, що проявляється у визнанні особистості суб'єктом розвитку та самовдосконалення;
- установці на професійну діяльність, що стимулює міжсуб'єктну взаємодію та виявляється у деонтологічності (здатності здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію з опорою на морально-етичні цінності);
- установці на себе як суб'єкта власної життєдіяльності, готовності до саморозвитку, здатності до самовдосконалення та професійно-деонтологічної діяльності.

Такий підхід дав можливість розглядати деонтологічну культуру майбутнього вихователя як гармонію морально-етичного мислення, знань, почуттів, які виявляються у загальнолюдській позиції, професійно-деонтологічних уміннях і сприяють успішному здійсненню професійної діяльності.

У другому розділі магістерської роботи визначено й обґрунтовано педагогічні умови виховання деонтологічної культури майбутнього вихователя, а саме:

- створення динамічного освітнього середовища, де зміст деонтологічної підготовки забезпечується накопиченням теоретичних знань, уявлень та умінь здобувачів вищої освіти щодо сутності деонтологічної культури як значимої складової їх загально-педагогічної культури, що носить практико орієнтований характер;
- здійснення особистісно-орієнтованого підходу шляхом реалізації принципів діалогічності, дискусійності, вибору конкретних ситуацій і деонтологічних методів;
- викладання гуманітарних дисциплін з орієнтацією на морально-етичну спрямованість із метою досягнення саморозвитку та самоорганізації здобувачів

вищої освіти, де відбувається створення проблемно-пошукового простору ціннісного діалогу, атмосфери співтворчості, співдіяльності.

Розроблено структурно-функціональну модель виховання деонтологічної культури, котра складається з аксіологічного, діяльнісно-технологічного та особистісно-творчого компонентів. Критеріями аксіологічного компонента постають наявність деонтологічних знань, педагогічних цінностей, створених людством. Тільки тоді педагог стає майстром своєї справи, коли він засвоює та розвиває духовні основи моральності, духовно-моральну практику, опановує педагогічний досвід, що базується на загальнолюдських цінностях.

Діяльнісно-технологічний компонент включає способи та прийоми педагогічної взаємодії. Виходячи з того, що педагогічна діяльність за своєю природою технологічна, відкривається можливість вдосконалювати свій професійно деонтологічний рівень шляхом самоосвіти, самовдосконалення та саморозвитку. У свою чергу, діяльнісно-технологічний компонент базується на особистісно-орієнтованому підході, який передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей та активності здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки.

Особистісно-творчий компонент деонтологічної культури розкриває механізм оволодіння педагогічними цінностями і технологіями їх втілення. У процесі педагогічної творчості особистість втілює свої індивідуальні сили, опосередковує процес засвоєння моральних, етичних, правових та інших відносин. Іншими словами, впливаючи на інших, творить себе, визначає свій власний розвиток, реалізуючи себе в діяльності

Експериментально перевірено та доведено ефективність запропонованої нами структурно-функціональної моделі виховання деонтологічної культури майбутніх вихователів у навчально-виховному процесі педагогічного коледжу. Для здобувачів освіти експериментальної групи характерне зростання інтересу до педагогічної деонтології, бажання вдосконалювати свій професійно-деонтологічний досвід шляхом самоосвіти та самовдосконалення, ствердження

суб'єкт-суб'єктних відносин у системі: «викладач-студент», «студент-студент», «вихователь-вихованець».

Процес виховання деонтологічної культури у майбутніх вихователів пов'язаний із утвердженням цінностей дошкільної освіти, формуванням індивідуального досвіду в різних видах діяльності, результатом якого є професійне зростання та компетентність майбутнього педагога. Слід звернути увагу, що компетентність – це результат духовного, психічного, соціального розвитку особистості педагога, емоційно-ціннісне ставлення до дитини, сформованість знань, здатності та навички до активного, творчого впровадження набутого досвіду, досягнень, поведінки, діяльності.

Свідченням результативності виконаної нами роботи стали якісні зміни поведінки здобувачів вищої освіти педагогічного коледжу: вдосконалення організаторських і деонтологічних умінь; підвищення вимогливості, рішучості; значне зростання студентської ініціативи; розширення кола міжособистісного спілкування. У здобувачів вищої освіти експериментальної групи сформувалися рефлексивно-деонтологічні уміння об'єктивного самоаналізу та самооцінки; посилюється інтерес до саморозвитку та самовдосконалення; отже, сформувався високий рівень деонтологічної культури.

Ефективність розробленої нами структурно-функціональної моделі підтверджується успішністю та результативністю деонтологізації навчально-виховного процесу. Результатом експериментального дослідження стали наступні показники: високого рівня сформованості деонтологічної культури досягає 37,5 % респондентів, середнього – 33,3 % та низького – лише 29,2 %.

Узагальнені результати дослідно-експериментальної роботи дають підстави стверджувати, що рівень сформованості деонтологічної культури у студентів експериментальних груп зріс і має тенденцію до подальшого зростання. Уміння взаємодіяти з людьми на суб'єкт-суб'єктній морально-ціннісній основі, володіння деонтологічною культурою характерно для більшості (70,8 %) респондентів (показники високого та середнього рівнів досліджуваних, що брали участь у науковому експерименті).

Отже, на основі результатів проведеного дослідження доведено, що сформованість деонтологічної культури майбутніх вихователів визначається їх особистісною готовністю до здійснення професійно-деонтологічної діяльності. Процесуальний аспект цієї проблеми відображає динамічну спрямованість навчально-виховного процесу на утвердження суб'єкт-суб'єктних відносин у системі «викладач-студент», «студент-студент», «вихователь-вихованець». Результативний аспект відображає досягнення очікуваних результатів, які виявляються в готовності до активної професійно-деонтологічної діяльності та самореалізації особистості у деонтологічній діяльності.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що запропоновані педагогічні умови виховання деонтологічної культури у майбутніх вихователів забезпечують цілісність особистості, яка проявляється в розвинених емоціях, сформованій свідомості, професійній компетентності педагога як носія загальнолюдської культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н.В. Професійна освіта в зарубіжних країнах. Київ : Вибір, 2001. 322 с.
2. Адоньєв Є.О. Традиційна та гуманістична парадигми освіти в антропологічному вимірі. *Постметодика*. 2002. № 7–8. С. 12–15.
3. Артемьева О.А. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации. Тамбов : изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2005. 160 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. 22 січня 2021 року. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>. (дата звернення: 04.05.2021)
5. Балл Г.О. Методологічні засади гуманізації (особистісної орієнтації) професійної діяльності та підготовки до неї : навч. посіб. Хмельницький : ТУП, 2001. 325 с.
6. Батракова С.Н. Педагогическое общение как диалог в культуре. Москва. 2002. 233 с.
7. Бех І.Д. Виховання особистості : у двох кн.. Книга 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 394 с.
8. Будянський М.Ф. Модель спеціаліста з вищою освітою : Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 1–2 жовтня 1997 р.), Одеса, 1997. С. 59–67.
9. Бусленко М.П. Моделювання складних систем. Київ : Наукова думка, 1999. 400 с.
10. Васильєва М.П. Роль деонтологічної підготовки у процесі професійної підготовки сучасного педагога. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2010. № 27. С. 88–92.

11. Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології. Харків : Нове слово, 2003. 216 с.
12. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. Львів : ЛДФЕІ, 2002. 232 с.
13. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
14. Грандо А.А. Лікарська етика і медична деонтологія : навч. посіб., 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Вища школа, 2018. 192 с.
15. Гриньова В.М. Професійна компетентність учителя: суть, структура, умови формування : навч. посіб. Харків : Апостроф, 2010. 256 с.
16. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загально освітньої школи / В.В. Андрієвська та ін. Київ : Либідь, 1997. 318 с.
17. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. *Основи педагогіки освіти* : словник термінів / за ред.: Т.О. Дмитрука, В.К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.
18. Дмитренко Г.А. Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу : навч. посіб. Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1996. 140 с.
19. Дусавицький А.К. Психолого-педагогічні передумови побудови основної школи в системі розвивального навчання. Київ, 2013. 195 с.
20. Зюзев Н.Ф. Філософія Пителима Сорокіна. Ськтывкар: Эском, 2004. 312 с.
21. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
22. Зязюн І.А. Людина в контексті гуманітарної філософії. Київ, 1999. 334 с.
23. Зязюн І.А. Теоретичні аспекти культури і культурного розвитку людини : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 156 с.

- 24.Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя высшей школы: воспитательный аспект. Москва-Белгород : Везелица, 2012. 102 с.
- 25.Каган М.С. Системный подход и гуманитарное знание. Избр. статьи. Л.: Изд-во ЛГУ. 1991. 384 с.
- 26.Клепко С.Ф. Интегративна освіта і поліморфізм знання. Київ-Полтава-Харків : ПОПОПП, 1998. 360 с.
- 27.Коберник О.М. Урок трудового навчання в умовах проектно-технологічної системи. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2006. № 1. С. 2–5.
- 28.Комарова І.І. Формування у майбутніх учителів культури педагогічного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2000. 19 с.
- 29.Кон И.С. Словарь по этике. Москва : Политическая литература, 1981. 430 с.
- 30.Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 12.03.2021)
- 31.Корміна Л.І. Самовдосконалення як умова професійного становлення студентської молоді. *Педагогічна технологія у сучасному вузі*. Луцьк, 2006. С. 28–31.
- 32.Котух Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування комунікативних умінь учнів в умовах відкритої соціально-педагогічної системи : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Кіровоград, 2005. 20 с.
- 33.Кравцов В.О. Методологічні знання як змістовна характеристика методологічної культури майбутнього вчителя. *Наукові записки*. 2014. № 134. С. 117–122.

- 34.Кравцов В.О. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога. *Наукові записки*. Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2012. С. 27–36.
- 35.Кравцов В.О. Формування методологічної культури як умова підвищення якості підготовки майбутніх вчителів. *Вища освіта України*. 2012. № 3. С. 430–446.
- 36.Краевский В.В. Три измерения в педагогике. Москва. 2000. 218 с.
- 37.Кремень В.Г. Стан і перспективи розвитку освіти в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2001. № 4. С. 9–21.
- 38.Кузнєцова В.Г. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Луганськ, 2011. 195 с.
- 39.Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования. Ленинград, 2005. 172 с.
- 40.Кусенчук О.О. Системні педагогічні дослідження. Івано-Франківськ, 2010. 201 с.
- 41.Кусий Ю.О. Педагогічна деонтологія. Львів. 2008. 215 с.
- 42.Кушнір В.А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект: монографія. Кіровоград : Видавничий центр КДПУ, 2001. 348 с.
- 43.Левитан К.М. Основы педагогической деонтологии: учеб. пособие для высш. школы. Москва : Наука, 1994. 192 с.
- 44.Лозова В.І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. Харків : ОВС, 2002. 38 с.
- 45.Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. Київ : Центр «Магістр-М», 1996. 256 с.
- 46.Мадзигон В.Н. Продуктивная педагогика. Київ : «Вересень», 2004. 324 с.
- 47.Мамардашвили М.К. Проблема человека в философии. Москва : Политиздат, 1991. 121 с.
- 48.Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Основа, 2004. 240 с.

- 49.Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб., 3-є вид., доп. Київ : ВАТ «КДНК», 2011. 608 с.
- 50.Москаленко П.Г. Навчання як педагогічна система: Основи теорії навчання : навч. посіб. Тернопіль : ТДПУ, 2005. 144 с.
- 51.Налепа С.О. З повагою до першокурсника. *Сучасні підходи до проблем виховання студентської молоді*. Рівне, 2000. № 12. С. 62–67.
- 52.Научитель Е.Д. Адаптація студента в вузі. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 7. С. 21–23.
- 53.Новик И.Б. Системный стиль мышления. Москва, 1996. 64 с.
- 54.Про дошкільну освіту : Закон України від 16.07.2019, підстава 2704-VIII. <https://zakon.help/law/2628-III> (дата звернення: 28.03.2021).
- 55.Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
- 56.Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III, зі змінами від 24 квітня 2008 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. (дата звернення: 10.08.2021)
- 57.Радул В.В. Педагогічна культура та соціальна зрілість вчителя: навч. посіб. Кіровоград, 2000. 36 с.
- 58.Растригіна А.М. Методологічні основи формування культури майбутнього педагога. Кіровоград : РВЦ КДПУ імені В. Винниченка, 2001. 134 с.
- 59.Сластенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность. Москва : ИИП, 1997. 89 с.
- 60.Сластенин В.А. Рефлексивная культура и профессионализм учителя. 2005. 143 с.
- 61.Сливка С.С. Юридична деонтологія : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 296 с.
- 62.Степко М.Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. Київ, 2004. 126 с.

- 63.Сущенко А.В. Гуманізація педагогічної діяльності як інноваційний процес. Київ-Запоріжжя, 2003. 139 с.
- 64.Туренко А.М. Розробка і впровадження сучасних технологій і активних методів навчання на підставі комп'ютерних, інформаційних та мережевих ресурсів вищого навчального закладу. *Інновації у вищій школі*. 2003. С. 43–49.
- 65.Фромм Э. Человек: Кто это такой (или Кто есть человек)? Москва : Знание, 1991. 64 с.
- 66.Хлестова С.С. Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2011. 41 с.
- 67.Хоружа Л.Л. Педагогічна дентологія: навч-методич. посіб. Київ : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. 191 с.
- 68.Шевелева С.С. К становлению синергетической модели образования. *Общественные науки и современность*. 1997. № 1. С. 24–28.
- 69.Шкляєва Г.О. Актуальні питання моделювання процесу підготовки майбутніх вихователів. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм*: тези доповіді II Міжнародної науково-практичної конференції. Кременчук, 19 березня 2021 року.
- 70.Шкляєва Г.О. Деонтологічна культура як професійна якість майбутнього педагога. *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта*: тези доповіді IV Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. Кременчук, 22 жовтня, 2021 року.
- 71.Шкляєва Г.О. Деонтологічна підготовка майбутніх вихователів у педагогічному коледжі. Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ΛΟΓΟΣ. Мистецтво наукової думки». № 9 (2020), С. 85–88.
- 72.Шкляєва Г.О. Теоретичні засади підготовки майбутніх педагогів у контексті глобалізації освіти. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. 2020. № 1 (19), С. 339–344.

- 73.Щедровицкий Г.П. Проблемы методологии системного исследования.
Москва : Знание, 1964. 48 с.
- 74.Юхно О.М. Соціально-культурні аспекти організації навчально-виховної роботи у ВНЗ. 2002. 253 с.
- 75.Яновская М.Г. Эмоциональные аспекты нравственного воспитания.
Москва : Просвещение, 2006. 248 с.
- 76.Ясвин В.А. Образовательная среда от моделирования к проектированию.
Москва : Смысл, 2001. 365 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для викладачів

«Проблеми формування деонтологічної культури майбутнього вихователя»

Шановний колего! В цілях отримання об'єктивних даних педагогічного дослідження з проблеми формування деонтологічної культури майбутнього вихователя, переконливо просимо Вас бути відвертими при заповненні анкети. Дослідження проводиться виключно у наукових цілях, отримані результати використовуватимуться тільки в узагальненому вигляді.

При заповненні анкети слід обвести кружком вибрану Вами позицію відповіді на питання або вписати свою відповідь на спеціально відведеному місці. Дякуємо за співпрацю!

1. Як Ви відноситеся до ідеї формування деонтологічної культури майбутнього вихователя?

а) безумовно, позитивно;

б) скоріше позитивно, чим негативно;

в) різко негативно;

г) важко відповісти;

д) _____

2. Як Ви вважаєте, наскільки реально практично реалізувати ідею деонтологічної культури особистості в умовах педагогічного коледжу?

а) цілком реально;

б) нереально;

в) важко відповісти;

г) _____

3. Які чинники, на Ваш погляд, більшою мірою стримують процеси формування деонтологічної культури особистості? (Проранжуйте позиції по значущості від 1 до 7; цифра 1 відповідає найбільш важливому).

1) загальна ситуація в суспільстві, країні _____

2) зайва регламентація навчально-виховного процесу _____

3) відсутність конкретних методик формування деонтологічної культури особистості _____

4) психологічна невідповідність викладачів _____

5) психологічна невідповідність студентів _____

6) слабка матеріально-технічна база вищого навчального закладу _____

7) щось інше (вказіть) _____

4. Який зміст особисто Ви вкладаєте в поняття «Деонтологічна культура педагога»? _____

5. Що для Вас являється найважливішим у Вашій педагогічній діяльності? Виберіть одну з позицій:

1) передати свої знання, життєвий досвід, навички й уміння студентам;

2) створити умови для самопізнання та саморозвитку особистості, підготовка до життя, виховання громадянина;

3) формування особистості, навчити студентів приймати самостійні рішення;

4) орієнтувати студентів на загальноприйняті норми та правила життя

5) _____

6. Як Ви вважаєте, що має бути метою навчально-виховного процесу у педагогічному коледжі?

1) гармонійний і всебічний розвиток особистості відповідно до встановлених нормативів;

2) формування та розвиток особистості відповідно до потреб суспільства;

3) формування та розвиток особистості, яка здібна до саморозвитку та самовдосконалення;

4) _____

7. Користуючись п'ятибальною шкалою, оцініть рівень реалізації принципів деонтологічної культури педагогічного коледжу:

0 1 2 3 4

8. В якій мірі Ви згодні або не згодні з нижче приведеними твердженнями (дайте відповідь за кожним рядком у таблиці)

№	Твердження	Повністю згоден	Згоден частково	Не згоден
1	Викладач повинен викладати знання	1	2	3
2	Всі студенти в принципі, однакові	1	2	3
3	На моїх заняттях найчастіше панує творча атмосфера	1	2	3
4	У педагогічному коледжі викладач і студент завжди повинні дотримуватися дистанції	1	2	3
5	На мою повагу студент повинен заслужити	1	2	3
6	Викладацький колектив нашого	1	2	3

	коледжу – колектив однодумців			
7	На моїх заняттях завжди дисципліна і порядок	1	2	3
8	Було б правильним поділити навчальні групи на обдарованих, середніх і слабких студентів	1	2	3

Дякуємо за відповіді!

Анкета для здобувачів вищої освіти

Вам пропонуються різні варіанти відповіді. Уважно прочитайте їх і відзначте варіант відповіді, яка відповідає Вашій думці.

1. Що представляє для Вас найбільше значення в даний період вашого життя? (поставте на 1, 2, ... 10 місце):

- час;
- знання (освіта);
- місце існування;
- приватна власність;
- глобальні проблеми світу;
- культура;
- батьківщина;
- сім'я;
- професійна діяльність;
- людина.

2. Що для Вас є найбільш значущим в період навчання у педагогічному коледжі? (поставте на 1,2, ... 7 місце):

- центрація на адміністрацію коледжу (Що скаже (подумає) про мене директор, завідувач відділом, куратор групи?);
- центрація на навчальну групу;
- центрація на викладачів (Що про мене скаже (подумає) викладач?);
- центрація на професійну діяльність;
- центрація на батьків;
- центрація на себе, свої переживання;
- центрація на саморозвиток.

3. Який з типів навчальної діяльності більшою мірою відповідає Вам (відзначте):

- у своїй навчальній діяльності Ви орієнтуєтесь на перевірені у вашому досвіді способи діяльності: основну увагу приділяєте об'єктивно-логічній стороні навчання; грамотно викладаєте навчальний матеріал; прагнете досягти поставленої мети;

- у своїй навчальній діяльності Ви звертаєте увагу на зовнішню, видиму сторону діяльності: у взаємодії з викладачами та студентами уникаєте відхилитися від досягнення поставленої мети;

- у своїй навчальній діяльності Ви орієнтуєтесь на внутрішню сторону діяльності (мотиви, зміст діяльності); викладаєте навчальний матеріал на основі особистісних сенсів.

4. Який з приведених нижче варіантів взаємодії з одногрупниками в позанавчальний час якнайповніше розкриває сутність вашої діяльності (відзначте один):

- Ви організатор колективних справ, автор складних (захоплюючих) форм діяльності, майстер обговорення досягнутих результатів і різноманітних взаємозв'язків у позанавчальний час;

- Ви говорите з одногрупниками по душах, вислуховуєте їх, співпереживаєте, даєте поради;

- У позанавчальний час Ви організатор заходів, які пробуджують почуття інших;

- Ви організатор дискусій, творчих студентських заходів, колективної думки;

- Ви володієте мистецтвом спілкування, формуєте в інших потребу розуміти себе, свої стосунки з людьми, поглянути на себе з боку (очима іншого).

5. У взаємодії з одногрупниками Ви (поставте на 1, 2, ... останнє місце):

- забезпечуєте особисту включеність в нові морально-етичні ситуації на основі актуалізації змісту і цілей навчальної діяльності;
- залучаєтеся до здійснення операційної сторони вирішення протиріч у виконання деяких необхідних для досягнення поставленої мети дій;
- просуваєтеся до спільного пошуку способів і засобів вирішення суперечності, до більшої ініціативи в ціннісно-орієнтаційній діяльності;
- розширюєте ініціативу, включаючи сферу контролю, оцінки процесів і результатів вирішення протиріч, ставите питання перед вибором цілей, що висувуються вами, визначаєте зміст діяльності;
- направляєте на досягнення самоконтролю по відношенню до всіх компонентів діяльності, пов'язаної з вирішенням протиріч;
- створюєте умови для обговорення і приймання нових цілей діяльності;
- організовуєте конструктивну співпрацю і спілкування між всіма учасниками колективних творчих заходів, змінюєте позиції учасників взаємодії;
- ви будете свої стосунки з учасниками творчих заходів на основі саморегуляції всіх компонентів творчої діяльності: організаційно-виконавчої, інтелектуально-комунікативної, мотиваційно-ціннісної.

Дякуємо за відповіді!

Анкета для здобувачів вищої освіти

Який вид діяльності повинен, на Ваш погляд, переважати в цілісному педагогічному процесі? Проранжуйте позиції по значущості від 1 до 10; цифра 1 відповідає найбільш важливому показнику).

Вид діяльності: творча, пізнавальна, рефлексивна, навчально-виховна, деонтологічна, спортивно-оздоровча, професійна, ціннісно-орієнтована, трудова,

(допишіть) _____

Дякуємо за відповіді!